

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ І ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри д.е.н., професор
_____ Тетяна ШАБАТУРА
« ____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
Освітньої програми «Економіка»
За спеціальністю 051 «Економіка»

СТРАТЕГІЯ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Науковий керівник: к.е.н., доцент
_____ Тетяна ШАБАТУРА

Рецензент:
_____ Олена Садченко

Виконала здобувачка заочної форми навчання
Ольга КОСТЮХІНА

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить
результати власних досліджень. Використання
ідей і текстів інших авторів має посилання
на відповідне джерело.*

_____ **Ольга КОСТЮХІНА**

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет/інститут економіки та управління

Кафедра кафедра економічної теорії та економіки підприємства

Рівень вищої освіти другий
(магістерський)

Спеціальність 051 «Економіка»»

Освітня програма «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Тетяна ШАБАТУРА

« » 2023

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА**

Ольга КОСТЮХІНА

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Тема роботи: **«СТРАТЕГІЯ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»**

науковий керівник роботи: д.е.н., професор Тетяна ШАБАТУРА

затверджені наказом ректора Одеського державного аграрного університету від
«15» березня 2023 року № 46.

1. Строк подання здобувачем кваліфікаційної роботи 23.12. 2023 р.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової стійкості підприємства у нестабільних економічних умовах.

Предметом дослідження є визначення шляхів підвищення ефективності використання власного капіталу як фактору підвищення фінансової стійкості підприємства у нестабільних економічних умовах.

Перелік завдань, які потрібно розробити:

визначити сутність та значення фінансової стійкості підприємства; визначити економічний зміст та роль власного капіталу підприємства як фактору підвищення фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства; розглянути джерела формування та фінансування власного капіталу підприємства; розглянути показники рентабельності власного капіталу підприємства; розглянути фактори підвищення фінансової стійкості підприємства; проаналізувати фінансово-економічний стан підприємства; дослідити, як ефективно використовується власний капітал підприємства, на основі аналізу прикладу ТОВ «АЙСБЕРГ»; розробити заходи щодо підвищення ефективності використання власного капіталу як фактору підвищення фінансової стійкості підприємства ТОВ «АЙСБЕРГ» та дослідити їх економічний ефект.

Орієнтовний перелік графічного та табличного матеріалу:

До теоретико-методичного розділу: рисунки і таблиці, що ілюструють основні концепції фінансової стійкості підприємства, зокрема структурні моделі капіталу та методи його оцінки. Діаграми, що відображають різні підходи до управління фінансовими ризиками, а також таблиці, які порівнюють ефективність різних методів управління власним капіталом.

До дослідницько-аналітичного розділу: рисунки і таблиці, що демонструють динаміку фінансових показників ТОВ "АЙСБЕРГ" протягом певного періоду. Таблиці фінансових звітів підприємства, які надають конкретні дані для аналізу, та діаграми, що показують ефективність фінансово-економічної діяльності. Графіки, що ілюструють вплив економічних змін на фінансову стійкість підприємства.

До проектно-рекомендаційного розділу: рисунки і таблиці, що детально описують стратегії підвищення фінансової стійкості підприємства, з графічним відображенням етапів реалізації рекомендацій. Таблиці розрахунків, що демонструють оптимізацію капіталу. Графіки, що прогнозують прибутковість і платоспроможність. Схеми адаптації аграрних підприємств до нових економічних умов.

5. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: слугували інформаційні дані з річних звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» Великомихайлівського району Одеської області за період 2020-2022 років, навчальні матеріали, наукові праці та публікації вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, матеріали науково-практичних конференцій, відомості з Інтернет-ресурсів та нормативно-правові акти, що стосуються господарської діяльності суб'єкта господарювання.

6. Перелік публікацій за напрямом досліджень: наукові результати було висвітлено в 1 науковій праці загальним обсягом 1,0 друк. арк.

7. Дата видачі завдання: «25» лютого 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Визначення теми, об'єкта та предмета Дослідження	Лютий 2023р.	Виконано
2.	Отримання завдання і складання змісту (плану) кваліфікаційної роботи	Лютий 2023р.	Виконано
3.	Складання календарного плану – графіку з підготовки кваліфікаційної роботи	Лютий 2023р.	Виконано
4.	Написання I розділу - теоретичні основи формування фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства	Лютий - березень 2023р.	Виконано
5.	Вивчення матеріалів базового підприємства ТОВ «АЙСБЕРГ» Великомихайлівського району Одеської області, статистичних збірників та матеріалів держстату.	Березень 2023р.	Виконано
6.	Написання II розділу роботи - аналіз ефективності фінансово-економічної діяльності ТОВ «АЙСБЕРГ»	Квітень - травень 2023р.	Виконано
7.	Підготовка публікацій за напрямком дослідження кваліфікаційної роботи	Квітень – жовтень 2023р.	Виконано
8.	Написання III розділу роботи - розробка заходів щодо запобігання банкрутству ТОВ «АЙСБЕРГ» у нестабільних економічних умовах	Червень - серпень 2023р.	Виконано
9.	Написання висновків, списку літератури	Вересень 2023р.	Виконано
10.	Перевірка роботи науковим керівником	Жовтень 2023р.	Виконано
11.	Доопрацювання роботи після зауважень наукового керівника	Жовтень - Листопад 2023р.	Виконано
12.	Підготовка до захисту: доповідь, презентація.	Листопад 2023р.	Виконано
13.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру	Грудень 2023р.	Виконано
14.	Перевірка роботи на оригінальність	Грудень 2023р.	Виконано
15.	Попередній захист на кафедрі	Грудень 2023р.	Виконано
16.	Рецензування кваліфікаційної роботи	Грудень 2023р.	Виконано
17.	Захист кваліфікаційної роботи	Грудень 2023р.	Виконано

Здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти

Керівник:

(підпис)

(підпис)

Ольга КОСТЮХІНА

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Тетяна ШАБАТУРА

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1. Сутність та основні напрямки підвищення фінансової стійкості	7
1.2. Фактори фінансової стійкості підприємства.....	15
1.3. Сутність та структура власного капіталу	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «АЙСБЕРГ»	34
2.1. Характеристика господарської діяльності ТОВ «АЙСБЕРГ»	34
2.2. Аналіз структури та динаміки власного капіталу підприємства	41
2.3. Аналіз ефективності використання власного капіталу ТОВ «АЙСБЕРГ»	46
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВУ ТОВ «АЙСБЕРГ» У НЕСТАБІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ	54
3.1. Розробка заходів, спрямованих на підвищення фінансової стійкості підприємства.....	54
3.2. Напрями підвищення структури власного капіталу та платоспроможності ТОВ «АЙСБЕРГ»	65
3.3. Оцінка та напрями підвищення платоспроможності ТОВ «АЙСБЕРГ»	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в реальних умовах ринкової економіки для підтримки суб'єктів господарювання у стані безперебійного та ефективного функціонування, необхідна їх своєчасна адаптація до мінливих зовнішніх і внутрішніх чинників. Для того, щоб підприємство могло запобігти можливих загроз, а також для здійснення його результативної діяльності, важливою умовою є забезпечення фінансової стійкості підприємства. В рамках забезпечення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств у сучасних нестабільних умовах значну роль, безсумнівно, слід приділяти аналізу власного капіталу, якісній складовій його використання, тобто як основного елемента фінансування діяльності підприємства. За результатами такого фінансового аналізу керівництво робить висновки про роботу підприємства в цілому, його прибутковість, доцільність розвитку окремих видів діяльності, ефективність виробництва. Це зумовлює необхідність вивчення різноманітних методів аналізу власного капіталу, як основного показника, що характеризує фінансово-економічний стан підприємства, а також показника, що відображає стан фінансових ресурсів, що дозволяє розробляти та проводити самостійну фінансову стратегію в умовах мінливого та конкурентного середовища.

Проблеми, пов'язані із забезпеченням фінансової стійкості, на сьогоднішній день є актуальними, що пов'язано не лише з фінансовою кризою, економіко-політичними наслідками проведення воєнних дій, а й із глобалізацією економіки, що призводить до появи різних загроз. У таких умовах підприємства стикаються із необхідністю створення нових підходів до забезпечення стійкості розвитку своєї діяльності. Власний капітал дає розуміння того, наскільки суб'єкт господарювання має стійкість у фінансовому плані, наскільки грамотно ведеться управління підприємством. Структура власного капіталу має прямий вплив на фінансовий стан

підприємства, включаючи його довгострокову спроможність виконання фінансових зобов'язань, рівень прибутку, ефективність діяльності і стійкість в економічному та фінансовому плані.

Визначення обсягу активів підприємства, які фінансуються за рахунок власних ресурсів та коштів власника, може бути здійснене через аналіз власного капіталу. Цей капітал може включати статутний капітал, нерозподілений прибуток, резерви та спеціальні фонди. Успішність функціонування підприємства і його продуктивна діяльність наряду залежать від ефективного використання вкладених в нього власних коштів.

Дослідження власного капіталу та його ефективного використання у науковій літературі проводили вчені, такі як Андрійчук Р.В., Березівський П.С., Бугай Н.О. та інші.

Мета даної роботи полягає в аналізі власного капіталу підприємства ТОВ «АЙСБЕРГ», яке спеціалізується на вирощуванні зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур за тримісячний період між 2020 та 2022 роками. Також розглядається визначення способів оптимізації використання власного капіталу як фактору, що сприяє підвищенню фінансової стійкості підприємства в умовах сучасної нестабільності та запобігання його банкрутству.

Для досягнення поставленої мети були поставлені та виконані такі завдання:

- визначити сутність та значення фінансової стійкості підприємства;
- визначити економічний зміст та роль власного капіталу підприємства як фактору підвищення фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства;
- розглянути джерела формування та фінансування власного капіталу підприємства;
- розглянути показники рентабельності власного капіталу підприємства;
- розглянути фактори підвищення фінансової стійкості підприємства;

- проаналізувати фінансово-економічний стан підприємства;
- дослідити, як ефективно використовується власний капітал підприємства, на основі аналізу прикладу ТОВ «АЙСБЕРГ».

- розробити заходи щодо підвищення ефективності використання власного капіталу як фактору підвищення фінансової стійкості підприємства ТОВ «АЙСБЕРГ» та дослідити їх економічний ефект.

Об’єктом дослідження є процес забезпечення фінансової стійкості підприємства у нестабільних економічних умовах.

Предметом дослідження є визначення шляхів підвищення ефективності використання власного капіталу як фактору підвищення фінансової стійкості підприємства у нестабільних економічних умовах.

Для написання кваліфікаційної роботи використовувалися різноманітні методи, включаючи аналіз відносних показників (коефіцієнтів), нормативний, монографічний, статистичний, аналітичний, табличний та порівняльний підходи.

Інформаційною основою для фінансового аналізу та розробки запропонованих заходів слугували статистична та фінансово-аналітична звітність підприємства за 2020-2022 роки, матеріали спостережень, вивчення ринку та інформація підприємства.

Новаторськість отриманих результатів виявляється у збільшенні платоспроможності, прибутковості та удосконаленні структури власного капіталу селянського (фермерського) господарства. Це, в свою чергу, підвищує фінансову стійкість підприємства ТОВ «АЙСБЕРГ» в умовах сучасної нестабільності та запобігає його банкрутству.

Кваліфікаційна робота складається з вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи представлений на 77 сторінках комп’ютерного тексту. Кваліфікаційна робота містить 21 таблицю, 6 рисунків, 3 додатки, 53 літературних джерела, що викладені на 5 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та основні напрямки підвищення фінансової стійкості

Розвиток економіки України значною мірою залежить від стану та розвитку аграрного сектора, основою якого є сільське господарство. Сучасне ринкове середовище в аграрному секторі характеризується нестабільністю, зміною економічних параметрів, недостатнім розвитком виробничих сил. У таких умовах основною умовою виживання виробників сільськогосподарської продукції є здатність адаптуватися до умов нового середовища, тобто розвиватися відповідно до змін.

Термін "стійкість", перекладений із латинської мови як "stabilis", вказує на сталість та систематичність. Одержані визначення об'єкта включають такі аспекти, як стійкість, твердість, непохитність, безпечність, незмінність, послідовність і постійність. Багато глосаріїв розглядають термін "стійкість" як сукупність синонімів, не надаючи конкретного визначення. Наприклад, Британська енциклопедія розглядає "стійкість" як здатність зберігати сталість, твердість і постійність, а також як здатність повертатися до початкового стану після втрати рівноваги. Відсутність єдиного визначення свідчить про те, що термін має широкий спектр значень. Крім того, йому притаманна функціональність, що дозволяє застосовувати поняття стійкості для опису різних галузей науки.

З точки зору запобігання банкрутства підприємства, питання фінансової стійкості виявляється надзвичайно важливим. Стійке фінансове та економічне становище підприємства є ключовим фактором у забезпеченні його життєздатності та уникненні фінансових труднощів. Недостатня фінансова стійкість може призвести до неможливості виконання фінансових зобов'язань, накопичення боргів та, в крайньому випадку, призвести до банкрутства. Тому вивчення та покращення стійкості підприємства стає

стратегічно важливою задачею, спрямованою на збереження його фінансової стабільності та уникнення негативних наслідків, пов'язаних з банкрутством.

Проблема фінансової стійкості нашого сучасного підприємства є ключовою для довгострокового розвитку держави. У Європейському Союзі концепції формування довгострокової стратегії розвитку стали обов'язковими для кожної держави-члена на законодавчому рівні. Стійкий розвиток визначається як збалансований та соціально відповідальний економічний прогрес, при умові збереження довкілля та ресурсів для користі майбутніх поколінь [16].

Фінансова стійкість, яка представляє собою важливий елемент фінансового стану підприємства, відіграє ключову роль у його розвитку і стабільному функціонуванні. Вивчення фінансової стійкості на сучасному етапі є актуальним для України. Однак досі існують суперечки щодо деяких теоретичних аспектів, зокрема, визначення терміну "фінансова стійкість". Для розкриття значення та сутності фінансової стійкості комерційного підприємства необхідно вивчити підходи різних вчених та визначити взаємозв'язок фінансової стійкості з показниками платоспроможності, рентабельності і ділової активності [12].

За висловлюванням М.С. Заюкової, фінансова стійкість представляє собою здатність організації забезпечувати безперебійне функціонування та збереження існування завдяки наявності вільних коштів та раціональному управлінню фінансовими потоками [15]. Відповідно до визначення О.А. Сметанюк, фінансова стійкість вважається одним із ключових показників, який надає загальне уявлення про стан організації, враховуючи її платоспроможність, фінансову дисципліну, стабільність діяльності, а також рівень залежності від кредитів і позик [45].

За висловлюванням К.В. Багацької, фінансова стійкість підприємства чи організації визначається як стан його ресурсів, що сприяє розвитку за рахунок збільшення прибутку та капіталу, при цьому забезпечуючи збереження платоспроможності та кредитоспроможності в межах

прийняттого рівня ризику [8]. Л.А. Лахтіонова надає особливий погляд на визначення фінансової стійкості, вважаючи, що це стан фінансових ресурсів господарюючого суб'єкта, який сприяє розвитку і вдосконаленню підприємства, переважно завдяки власним коштам, при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності за мінімального рівня підприємницького ризику [27].

Отже, фінансова стійкість виступає як найважливіший показник, який відображає фінансовий стан господарюючого суб'єкта, разом із показниками ліквідності бухгалтерського балансу, платоспроможності підприємства, рентабельності, ділової активності та ймовірністю банкрутства.

У зарубіжній економічній літературі підходи до визначення поняття, що розглядається, не мають істотних відмінностей від вітчизняних трактувань. Так, зарубіжні автори фінансову стійкість розглядають у поєднанні рівноваги фінансових структур та мінімізації ризиків для інвесторів та кредиторів.

Якщо розглядати структуру аналізу фінансового стану залежно від підходів зарубіжних авторів, то Д. Стоун, К. Хітчінг виділяють такі складові частини аналізу: платоспроможність, структура активів і пасивів, ділова активність, оборотність, ефективність використання капіталу, інвестиції. Брейлі Р., Майєрс С. Вважають, що фінансовий аналіз – це фінансова залежність, ліквідність, рентабельність, ринкова активність; К. Ван Хорн говорять, що це структура та динаміка майна підприємства, ліквідність, співвідношення грошового потоку та заборгованості, співвідношення власного капіталу та заборгованості, ступінь покриття процентних платежів прибутком.

Відповідно іноземні автори вважають за краще вимірювати фінансову стійкість показниками, які характеризують різні види співвідношення власних та позикових джерел засобів формування майна.

Таким чином, відмінність вітчизняних та зарубіжних підходів до розуміння суті та структури аналізу фінансового стану націлює користувачів

економічної інформації на ретельний вибір методик аналізу, оскільки від них залежить якість зроблених з їх допомогою висновків.

Отже, аналіз різних інтерпретацій поняття фінансової стійкості показує, що деякі автори не викладають формулювання поняття, а перераховують ряд показників, що характеризують стійкість суб'єкта господарювання. Багато хто з них фінансову стійкість розглядають більш вузько і лаконічно, висловлюючи його одним або двома показниками, що видається нам невиправданим. Інші автори дають терміну фінансової стійкості широку характеристику, що виходить за межі фінансового аналізу, що теж є недоцільним.

Питання фінансової стійкості також порушуються у міжнародному праві та вітчизняному законодавстві. В офіційному документі Міжнародного валютного фонду показники фінансової стійкості розглядаються як «індикатори поточного фінансового стану та стійкості всього сектору фінансових установ країни, а також сектору корпорацій та сектору домашніх господарств, які є клієнтами фінансових установ».

З методичної точки зору фінансову стійкість можна розглядати як властивість економічної системи зберігати рівновагу, що дозволяє зберегти основні характеристики системи в незмінному вигляді протягом певного часу і забезпечувати стійкість функціонування підприємства [7]. Отже, у літературі сутність фінансової стійкості характеризується неоднозначно. Сутність фінансової стійкості виявляється у раціональному формуванні, розподілі та використанні фінансових ресурсів підприємства.

Форми вияву фінансової стійкості різні. Так, однією із форм зовнішнього прояву фінансової стійкості є платоспроможність. Під платоспроможністю розуміється здатність підприємства розраховуватися за власними зобов'язаннями, які включають:

- цивільно-правові зобов'язання;
- зобов'язання із заробітної плати;
- зобов'язання перед бюджетом та позабюджетними фондами;

- зобов'язання перед засновниками (акціонерами);
- зобов'язання перед банками за отриманими кредитами та інші.

Для покращення фінансової стійкості підприємства необхідно управляти оптимальним обсягом коштів на його рахунках. Значна сума коштів на рахунках свідчить про наявність достатнього капіталу для здійснення поточних розрахунків та оплати зобов'язань. Проте відсутність значних сум на рахунках не ставить підприємство під загрозу неплатоспроможності, оскільки кошти можуть надходити на розрахункові та валютні рахунки у найближчий час. У випадку необхідності, короткострокові фінансові вкладення можна швидко конвертувати у готівку.

Якщо підприємству характерна постійна відсутність готівки, то можна стверджувати, що підприємство перетворюється на неплатоспроможне і на шляху до банкрутства. Варто зазначити, що рівень платоспроможності підприємства можна зазначити як індикатор фінансової стійкості підприємства. Більше того, платоспроможність та фінансову стійкість можна розглядати як взаємопов'язані показники фінансового стану підприємства. Залежність платоспроможності та фінансової стійкості виявляється у тому, що платоспроможне підприємство може погашати термінові зобов'язання за рахунок чистих активів, але при порушенні фінансової стійкості сума чистих активів буде недостатньою для покриття короткострокових зобов'язань. Відповідно, фінансово нестійке підприємство неплатоспроможне за своїми зобов'язаннями, і відсутність одного з показників тягне за собою втрату іншого показника.

Для кращого розуміння фінансової стійкості розглянемо її класифікацію. За характером виникнення виділяють фінансову стійкість:

- абсолютну (мається на увазі стійкість, фактично досягнута в поточному періоді за відсутності відхилень від заданої траєкторії розвитку підприємства). При цьому важливо врахувати, що досягнення високого рівня фінансової стійкості не порушуватиме обрану довгострокову стратегію);

– нормативну, тобто закладену у фінансовому плані підприємства на рік. Фінансове планування – це основа управління фінансовою стійкістю.

За способами управління фінансовою стійкістю розрізняють:

- консервативну, характерну для підприємств з обережною фінансовою політикою. Підприємство зводить до мінімуму обсяг позикових коштів;
- прогресивну, яка характерна для підприємств з високою часткою позикового капіталу, що ефективно використовується.

Цікавою є класифікація фінансової стійкості з позиції корисності:

- активна стійкість, спрямована на покращення фінансових результатів діяльності та виконання завдань довгострокового розвитку підприємств;
- пасивна стійкість, спрямовану на рішення більш загальних і порівняно швидко здійснюваних завдань, та не передбачає серйозного втручання у процес виробництва.

Складемо таблицю класифікації фінансової стійкості підприємства (табл. 1.1.).

Таблиця 1

Класифікація фінансової стійкості

Ознака	Вид фінансової стійкості
За характером виникнення	Абсолютна стійкість
	Нормативна стійкість
За способами управління	Консервативна стійкість
	Прогресивна стійкість
З позиції корисності	Активна стійкість
	Пасивна стійкість

Джерело: складено автором на основі (2, с.26)

Таким чином, у сучасній літературі з фінансового менеджменту та аналізу фінансова стійкість підприємства розглядається як:

1) стабільне функціонування підприємства у поточному періоді, що виявляється у здатності підприємства здійснювати основні та додаткові види діяльності, функціонувати та розвиватися, певному стані рахунків підприємства;

2) стабільна робота підприємства в перспективі, коли суб'єкту господарювання характерні ефективні вкладення в активи, забезпеченість

фінансовими ресурсами, інвестиційна привабливість при допустимому рівні ризику;

3) можливість підприємства відповідати за своїми боргами та зобов'язаннями до призначених строків, відсутність у нього простроченої заборгованості;

4) забезпеченість джерелами фінансування.

Типи фінансової стійкості підприємства поділяються такі, як [15]:

– абсолютна фінансова стійкість підприємства виявляється в високій платоспроможності, що означає, що всі фінансові зобов'язання підприємства можна виплатити за рахунок оборотних коштів, і вона не залежить від зовнішніх кредитів. Цей тип фінансової стійкості визначається тим, що всі резерви повністю покриваються власними оборотними коштами, що означає відсутність залежності від зовнішніх кредиторів. Однак такий стан не є ідеальним, оскільки він може вказувати на те, що керівництво підприємства не може, не хоче або не розглядає можливість використання зовнішніх джерел фінансування для основної діяльності;

– нормальна фінансова стійкість підприємства має нормальну платоспроможність та ефективну виробничу діяльність. У разі підприємство використовує довгострокові залучені кошти. Ця фінансова стійкість стає найбільш прийнятною на підприємстві;

– нестійке фінансове становище є порушенням платоспроможності, яка за допомогою залучених кредитів, зменшення дебіторської заборгованості, збільшення оборотності запасів дає можливість для того, щоб відновити рівновагу. Дозволено, якщо величина запасів, які ми залучатимемо для формування короткострокових кредитів, не перевищуватиме загальної вартості сировини, матеріалів та готової продукції;

– кризовий фінансовий стан – це означає, що це підприємство є майже банкрутом. В аналізі фінансової стійкості велике значення приділяється розрахунку відносних коефіцієнтів, застосування яких сприяє виправленню впливу інфляції. Використання відносних показників фінансової стійкості

може служити інструментом для виявлення "проблемних зон" у балансі підприємства. При високій частці зобов'язань виникає необхідність обов'язкового аналізу структури власного та позикового капіталу, оцінки руху грошових коштів з точки зору генерації грошових потоків для погашення зобов'язань, а також оцінки рентабельності та інших аспектів.

Показники надлишку/нестачі забезпеченості запасів відповідними джерелами фінансування трансформують у трифакторну модель (М): $M = (\Delta BOK; \Delta BDD; \Delta OДЗ)$, за допомогою якої можна визначити тип фінансової стійкості підприємства (табл. 1.2), відповідно до формул (1.1-1.3) [17]:

$$\Delta BOK = BOK - \text{Запаси} \quad (1.1)$$

$$\Delta BDD = BDD - \text{Запаси} \quad (1.2)$$

$$\Delta OДЗ = OДЗ - \text{Запаси} \quad (1.3)$$

де СОС – власні оборотні кошти;

ВДД – власні та довгострокові джерела формування запасів та витрат;

ОДЗ – основні джерела формування запасів та витрат.

Таблиця 1.2

Типи фінансової стійкості підприємства

Тип фінансової стійкості	Тривимірна модель	Джерела фінансування запасів	Коротка характеристика фінансової стійкості
Абсолютна фінансова стійкість	$M=(1,1,1)$	Власні оборотні кошти (чистий оборотний капітал)	Високий рівень платоспроможності, підприємство не залежить від зовнішніх кредиторів
Нормальна фінансова стійкість	$M=(0,1,1)$	Власні оборотні кошти та довгострокові кредити та позики	Нормальна платоспроможність, раціональне використання позикових коштів, висока прибутковість поточної діяльності
Нестійкий фінансовий стан	$M=(0,0,1)$	Власні оборотні кошти та довгострокові кредити, позики та короткострокові кредити, позики	Порушення нормальної платоспроможності, виникає необхідність залучення додаткових джерел фінансування, можливе відновлення платоспроможності
Кризовий (критичний) фінансовий стан	$M=(0,0,0)$	-	Підприємство повністю неплатоспроможне і знаходиться на межі банкрутства

Джерело: складено автором на основі [11, 12, 17]

Таким чином, типи фінансової стійкості підприємства є відображенням стабільності, коли має місце перевищення доходів над витратами, що дозволяє досить вільно використовувати власні кошти [21]. А ефективне їх використання сприятиме безперебійному виробничому процесу із подальшою реалізацією продукції. Іншими словами, оцінка типу фінансової стійкості підприємства дозволить визначити стан його фінансових ресурсів, а саме їх використання та розподіл, що забезпечить розвиток суб'єкта господарювання з отриманням високого результату у вигляді прибутку. При цьому має бути збережено платоспроможність або кредитоспроможність у допустимих межах ризику. Тому типи фінансової стійкості підприємства тісно пов'язані з процесом його господарської та фінансової діяльності і є основним елементом аналізу загального стану підприємства.

1.2. Фактори фінансової стійкості підприємства

У сучасній ринковій економіці, коли спостерігаються умови нестабільної макроекономічної ситуації та високої конкуренції ефективно функціонування та успішний розвиток вітчизняних підприємств в основному залежить від удосконалення їх діяльності в галузі забезпечення безпеки підприємства, безпосередньо в розробці та впровадженні заходів захисту від різноманітних загроз .

Діяльність підприємства містить комплекс взаємопов'язаних господарських процесів, які залежать від багатьох факторів. Якщо ж будь-який чинник нічого очікувати враховуватися, то ступінь впливу інших чинників виявиться значної, а висновки неправильними. Усі чинники, попри їх взаємозв'язок, по-різному впливають на результати функціонування підприємства: одні здатні надавати позитивний вплив, інші-негативний. Іноді вплив негативних факторів здатний звести до мінімуму позитивний вплив інших факторів [28]. Наявність безлічі різних факторів сприяє формуванню їх угруповання.

Чинники, що визначають фінансову стійкість підприємства, відображено на рис. 1.1.

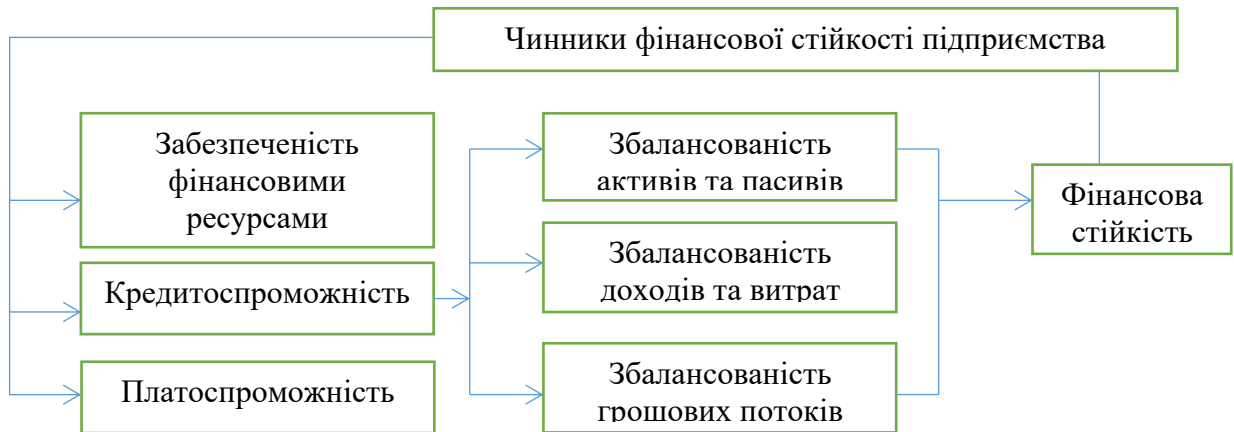

Рис. 1.1. Чинники фінансової стійкості підприємства

Джерело: складено автором на основі [36]

Класифікація факторів містить різні ознаки. Загалом фінансова стійкість суб'єкта господарювання залежить від внутрішніх і зовнішніх факторів (рис. 1.2) [18, 36].

Рис. 1.2. Фактори, що визначають фінансову стійкість підприємства

Джерело: складено автором на основі [18]

Поняття «зовнішнє середовище» має на увазі різні складові: економічна ситуація, в якій здійснюється господарювання, платоспроможний попит кінцевих споживачів, найбільш застосовувану технологію, економічну та фінансово-кредитну політику уряду країни, а також рішення, які приймає

уряд, законодавчі акти та постанови, що регулюють діяльність підприємств та інші. Дані чинники безпосередньо позначаються у всіх процесах самого підприємства.

Внутрішнє середовище підприємства передбачає аналіз внутрішньої фірмової політики, оцінку ефективності застосовуваних організаційних і виробничих структур, оскільки рівень організованості підприємства безпосередньо впливає здатність адаптуватися до змін довкілля [14]. Класифікація чинників, які впливають фінансову стійкість, представлено табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Фактори, які впливають на фінансову стійкість підприємства

Фактор	Вид фінансової стійкості
Місце виникнення	Генетична; зовнішня; внутрішня
Термін дії	Короткострокова; довгострокова
Ставлення до запасів	Абсолютна; нормальна; стійка; кризова
Достатність складових	Ліквідна; платіжна; активна; майнова; інвестиційно-приваблива
Масштаби підприємства	Висока; середня; низька
Час моніторингу	Статистична; динамічна

Джерело: складено автором на основі [11, 12, 17]

Розглянемо докладно кожен чинник та його вплив на фінансову стійкість.

Згідно з першою групою класифікації, підприємства-монополісти, які випускають якийсь певний вид продукції, мають генетичну фінансову стійкість [22]. Так як підприємство одночасно може виступати і об'єктом, і суб'єктом відносин в умовах ринкової економіки, а також воно по-різному здатне впливати на динаміку різних факторів, тому виділяють внутрішню та зовнішню фінансову стійкість.

Внутрішня фінансова стійкість перебуває у прямій залежності від діяльності самого підприємства, зовнішня ж у кінцевому підсумку не залежить від підприємства. Для того щоб підвищити ефективність виробництва необхідно враховувати цей поділ, моделюючи фінансово-

господарську діяльність підприємства і намагаючись керувати його фінансовою стійкістю, здійснюючи комплексний пошук резервів [25].

Внутрішні чинники фінансової стійкості підприємства представлені на рис. 1.3.

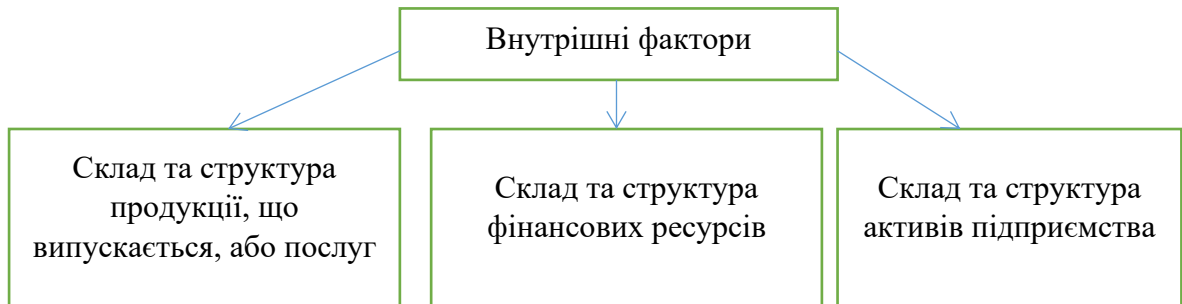

Рис. 1.3. Внутрішні фактори фінансової стійкості підприємства

Джерело: складено автором на основі [22]

Розглянемо докладно внутрішні чинники фінансової стійкості:

1. Склад і структура продукції, що випускається або послуг. Цей чинник позначається на величині витрат виробництва, від якої залежить обсяг прибутку підприємства. Важливим моментом виступає співвідношення між постійними та змінними витратами.

2. Склад та структура активів підприємства. Стан фінансової стійкості багато в чому залежить від якості управління активами, від обсягу, задіяних основних засобів, величини запасів та грошових активів. Якщо підприємство зменшує запаси і ліквідність коштів, воно може залучити капітал в обіг і отримати більше прибутку [24]. Але при цьому може виникнути ризик неплатоспроможності підприємства та зменшення обсягів виробництва, дефіциту запасів, тому ефективне управління поточними активами дає змогу визначити скільки коштів на рахунках підприємств, а також мінімальну необхідну суму здійснення поточної операційної діяльності.

3. Склад та структура фінансових ресурсів. Важливим аспектом при оцінці впливу складу та структури фінансових ресурсів є вивчення не тільки загальної маси прибутку, а й її розподіл щодо двох напрямків:

– фінансування поточної діяльності (формування оборотних коштів, підвищення платоспроможності та ліквідності); інвестування в капітальні витрати, вкладення в статутні капітали інших підприємств та інші.

Кожному підприємству, що функціонує, важливо прагнути не до фінансування поточної діяльності, а насамперед до реінвестування прибутку. Поточну діяльність суб'єкта господарювання необхідно фінансувати за рахунок залучення короткострокових кредитів банку. Отже, кошти, які додатково мобілізуються над ринком позичкового капіталу, здатні впливати на фінансову стійкість підприємства.

Питання формування та використання отриманого прибутку є важливими в аналізі фінансової стійкості підприємства. Додатково мобілізовані кошти над ринком позичкових капіталів, залучають більше коштів із цього ринку, у зв'язку з цим підвищуються фінансові можливості та фінансовий потенціал цього підприємства. Але при цьому виникає ризик несплати зобов'язань. У цій ситуації велику роль відіграють запаси підприємства як форма фінансової гарантії та платоспроможності [12].

До внутрішніх чинників, які впливають на фінансову стійкість суб'єкта господарювання, ставляться: галузева приналежність; склад, структура своєї продукції та послуг; динаміка та структура витрат виробництва разом із доходами; склад та стан майна; фінансові ресурси. Внутрішнім загрозам сприяє виникнення економічної та фінансової нестійкості підприємства, дії співробітників підприємства, що суперечать інтересам комерційної діяльності підприємства, спричиняють настання економічної та репутаційної шкоди.

Зовнішня стійкість щодо підприємства характеризується стабільністю економічного середовища, за умов якого підприємство здійснює свою фінансово-господарську діяльність [16]. Загалом зовнішні чинники фінансової стійкості можна умовно уявити так (рис. 1.4.).

Фактори зовнішнього впливу на фінансову стійкість підприємства передусім включають компоненти зовнішнього середовища, що охоплюють

різні аспекти. Наприклад, товари та послуги, які реалізує підприємство, повинні мати конкурентоспроможні характеристики; ціни на них слід адаптувати врахуванням попиту споживачів у даному сегменті ринку; економічний розвиток регіону потрібно своєчасно оцінювати. Розглянуті фактори, що позначаються на фінансовій стійкості підприємства, характеризують фінансово-кредитну політику, яку проводить Уряд України та прийняті ним рішення, нормативно-законодавчі акти, прийняті Верховною Радою України.

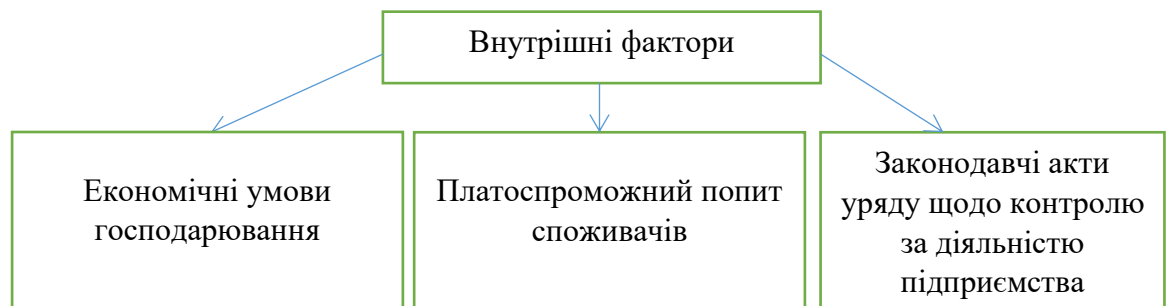

Рис. 1.4. Зовнішні фактори фінансової стійкості суб'єкта господарювання

Джерело: складено автором на основі [22]

До несприятливих зовнішніх чинників, дестабілізують фінансове становище підприємства, належить інфляція [7].

У свою чергу, фаза економічного циклу, в якій знаходиться економіка країни, також значно впливає на фінансову стійкість. Період кризи характеризується відставанням темпів реалізації продукції від темпів її виробництва, а також зменшенням інвестицій у товарні запаси, що скорочує збут. У цілому нині відбувається зниження доходів суб'єктів економічної діяльності, скорочення масштабів прибутку. Така ситуація спрямована на зниження ліквідності підприємства та його платоспроможності [16].

Кризи надають суттєвий вплив на діяльність будь-якого суб'єкта господарювання. Існує внутрішня та зовнішня криза підприємства, тобто криза ринку. До їх основних відмінностей відносять:

1. Розмір впливу кризових чинників з боку підприємства.
2. Комплекс прийомів управління.

Підрозділ факторів фінансової стійкості на внутрішні та зовнішні сприяє своєчасному визначенню оптимальних меж регулювання різних видів діяльності. На основі можливих складнощів практичних обчислень формуються недоліки даної класифікації, зокрема вплив деяких факторів: ціни на продукцію (товари, послуги) коливаються від рівня ризику, кон'юнктури ринку, що є зовнішніми факторами; збалансованості та величини інвестиційного портфеля, рівня витрат на ведення справи та інші визначені внутрішніми факторами. У свою чергу, внутрішні чинники зазнають зовнішніх впливів. Приміром, витрати ведення справи визначаються темпами інфляції; соціально-економічними та іншими факторами.

Досить актуальними є також фактори за терміном або часом дії. Розгляд даних факторів необхідно починати з поділу балансових елементів на короткострокові та довгострокові активи і пасиви. Подібний поділ дозволяє сформувати показники короткострокової та довгострокової фінансової стійкості. Такий розвиток визначено завданнями фінансово-економічного аналізу у різній тимчасовій перспективі.

Забезпечення запасів джерелами фінансування концентрується з урахуванням аналізу поточної фінансової стійкості. Аналіз довгострокової фінансової стійкості сприяє оцінці структури капіталу, оскільки зумовлює платоспроможність підприємства у довгостроковій перспективі, а саме: співвідношення власних та позикових джерел фінансування [19].

Основним напрямом у короткостроковій перспективі є оцінка структури, величини та динаміки запасів, ритмічність виробництва. Напрямок у довгостроковій перспективі виступає розгляд інвестиційної привабливості проектів з урахуванням їхнього впливу різні показники, формують загальну ефективність діяльності підприємства.

З погляду перспектив розвитку підприємств, то оцінка довгострокової фінансової стійкості найважливіша. Важливим моментом є те, що сучасні економічні умови не завжди дають змогу вітчизняним підприємствам

активно залучати різні довгострокові фінансові інструменти з метою фінансування свого бізнесу. Власного капіталу підприємству часто недостатньо, тому з метою нарощування доходів і прибутку підприємства залучають позикові джерела [10]. За часом моніторингу виділяють статичну та динамічну стійкість.

Зміст цих двох видів фінансово-економічної стійкості тісно пов'язаний між собою, при цьому статистична стійкість доповнює поняття динамічним фактором часу та відображає можливість системи зберігати стійкість протягом певного періоду часу. Ліквідна статична стійкість характеризує підприємство з погляду негайного погашення своїх термінових зобов'язань на момент їх пред'явлення. Динамічна ліквідна стійкість відрізняється лише проявом протягом тривалого часу за можливості будь-яких впливів [17].

Платіжна статична стійкість має на увазі здатність підприємства безперервно, протягом певного періоду часу, відповідати за своїми короткостроковими зобов'язаннями [19]. Динамічна платіжна стійкість відрізняється саме своїм проявом протягом більш тривалого проміжку часу, але при цьому обов'язково повинні враховуватися можливі внутрішні та зовнішні дії.

Кредитоспроможна стійкість характеризується з позиції кредитора і з позиції позичальника. З першої позиції платоспроможною стійкістю характеризується як наявність фінансового потенціалу, і наявність вільних фінансових ресурсів, які підприємство має можливість вкласти.

Статична активна стійкість визначає здатність підприємства здійснювати фінансово-господарську діяльність, зберігати та збільшувати обсяги виробництва, а також займати стабільні позиції на ринку. Здатність підприємства володіти правами, мати фінансові, виробничі та інші ресурси, а також підтримувати їх на певному рівні ліквідності та комплексної стійкості. [12].

Якщо підприємству характерні властивості та явища, що визначають ліквідну, платіжну, активну, майнову стійкість, воно має інвестиційну

привабливість. Перспектива до сталого та стабільного розвитку будь-якого підприємства спостерігається через диверсифікацію виробництва. Диверсифікація виступає чинником, що впливає на фінансову стійкість підприємства від впливу недобросовісної конкуренції.

Таким чином, на фінансову стійкість підприємства впливає багато різних чинників. Їх можна класифікувати за певними ознаками. Найпоширенішою ознакою, що часто розглядається, є ознака за місцем виникнення, яка включає в себе внутрішні і зовнішні фактори, здатні вплинути на фінансову стійкість господарюючого суб'єкта.

Для ефективного управління фінансовою стійкістю необхідно враховувати цю класифікацію, оскільки завдяки їй підприємство зможе передбачити такі внутрішні зміни у самому підприємстві у відповідь на зовнішні впливи, які здатні забезпечити баланс середовища та діяльності суб'єкта господарювання.

Чинники внутрішньої фінансової стійкості містять: належність підприємства до конкретної галузі; склад і структура своєї продукції та послуг; склад та структура запасів та резервів; технологія та модель організації виробництва та управління та ряд інших. Вплив зазначених внутрішніх чинників на фінансову стійкість суб'єктів господарювання визначається переважно їх загальною значимістю, але також залежить від виробничої діяльності та професіоналізму управлінського персоналу підприємства.

До зовнішніх чинників, що впливають на фінансову стійкість, включаються переважно економічні аспекти, такі як зростання цін, загальний спад виробництва, криза неплатежів та банкрутство боржників. Також серед цих факторів важливе місце відводиться політичним аспектам, зокрема політичній нестабільності суспільства та недосконалості законодавства у галузі господарського права, включаючи оподаткування. Науково-технічні аспекти, такі як старіння технологій, недостатність капітальних вкладень у наукомістке виробництво та недостатній прогрес у сфері конверсії, також

враховуються. Значущим аспектом є оцінка впливу зовнішніх факторів як на минулу, так і на поточну діяльність підприємства. Це дозволяє визначити, чи мали негативний вплив ці фактори на підприємство, що може призвести до кризової ситуації, і чи існує потенціал успішного розвитку в майбутньому за умови використання всіх доступних можливостей.

1.3. Сутність та структура власного капіталу

Незалежно від організаційно-правової форми власності, будь-яка організація повинна мати у своєму розпорядженні економічні ресурси, тобто капітал, здатний дати їй можливість здійснювати фінансово-господарську діяльність. Термін "капітал" охоплює всі ресурси, що можуть генерувати прибуток, або всі ресурси, що були створені людьми і використовуються для виробництва товарів і послуг. В більш вузькому контексті капітал є працюючим ресурсом, який вкладено в ділову справу для забезпечення засобів виробництва [14].

Під час розгляду економічної сутності капіталу підприємства слід зазначити такі основні характеристики [16]:

1) капітал підприємства – основний фактор виробництва. У загальній системі факторів виробництва (земля, праця, капітал) капітал займає пріоритетне становище, поєднуючи всі чинники у єдиний господарсько-виробничий комплекс;

2) капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, здатні приносити дохід;

3) капітал – основне джерело формування добробуту його власників;

4) капітал виступає основним показником ринкової вартості підприємства. Цю роль в першу чергу відіграє власний капітал підприємства, оскільки він визначає розмір чистих активів компанії. Крім того, обсяг власного капіталу, який використовується на підприємстві, вказує на можливості привертання позикових фінансових ресурсів, що можуть сприяти

отриманню додаткового прибутку. Разом із іншими факторами власний капітал формує основу для оцінки ринкової вартості підприємства.

Рух капіталу компанії є ключовим показником успішності її економічної діяльності. Капітал як економічний ресурс є сукупність власного та позикового капіталу, необхідного організації для здійснення фінансово-господарської діяльності [14].

Власний капітал – капітал, вкладений власниками підприємства. Він розраховується як різниця між сукупними активами підприємства та його зобов'язаннями і є сумою перевищення обґрунтованої ринкової вартості власності над непогашеною заборгованістю.

Загальна сума власного капіталу організації відображається в підсумковому розділі "пасиву" балансу. Аналіз структури статей цього розділу дозволяє визначити дві основні частини власного капіталу. По-перше, це інвестована частина, що представляє суму коштів, вкладених власниками в організацію під час її створення. По-друге, це накопичена частина, яка формується в процесі успішної господарської діяльності [5].

З фінансового погляду власний капітал розглядається як різниця між активами та зобов'язаннями. Важливо враховувати, що зобов'язання перед кредиторами не зменшуються при зміні вартості активів. Тому в міжнародній бухгалтерській практиці велика увага приділяється розкриттю інформації про ринкову вартість активів та повний обсяг зобов'язань [6]. Дані вимоги щодо розкриття інформації в даний час включені до національних стандартів бухгалтерського обліку, де міститься вказівка необхідності відображення у бухгалтерській звітності ринкової вартості активів [10].

Власний капітал організації (підприємства) характеризує загальну вартість коштів організації, що належать їй на праві власності та гарантують інтереси її кредиторів [3]. У даному разі власний капітал можна трактувати як аналог довгострокової заборгованості організації перед своїми власниками.

Загальний капітал підприємства складається з наступних елементів:

1) статутний капітал представляє собою початкову суму власного капіталу підприємства, яка інвестується для формування його активів при початку господарської діяльності. Розмір цього капіталу фіксується в установчих документах та статуті підприємства. Для певних галузей та підприємств з окремими організаційно-правовими формами (акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю) мінімальний розмір статутного капіталу регулюється законодавством.

2) резервний капітал є зарезервованою частиною власного капіталу підприємства, призначеною для внутрішнього страхування його господарської діяльності. Розмір цієї резервної частини визначається установчими документами організації і формується за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства (мінімальний розмір відрахувань прибутку до резервного фонду регулюється законодавством);

3) спеціальні (інакше – цільові) фінансові фонди. До них відносяться цілеспрямовано формовані фонди власних фінансових коштів організації з метою подальшого цільового призначення. У складі цих фінансових фондів зазвичай виділяють: амортизаційний, ремонтний фонди, фонд охорони праці, розвитку і т.д. Порядок формування та використання коштів таких фондів регулюється статутом та іншими установчими документами організації;

4) Нерозподілений прибуток представляє собою ту частину прибутку підприємства, яка була отримана в попередній період і залишилася невикористаною власниками (акціонерами, пайовиками) та персоналом. Ця частина прибутку призначена для капіталізації, тобто для повторного інвестування в розвиток виробництва. З економічної точки зору, це є однією з форм резерву власних коштів підприємства, спрямованою на забезпечення його виробничого росту у наступному періоді;

5) Інші форми власного капіталу включають різні елементи, такі як розрахунки за майно (при його оренді), розрахунки з учасниками (пов'язані з виплатою їм доходів у формі відсотків або дивідендів) та інші, які відображаються в першому розділі пасиву балансу.

З структури власного капіталу можна охарактеризувати його основні функції:

1) захисна – власний капітал виступає гарантом економічних інтересів вкладників та кредиторів, оскільки він надає їм можливість отримання компенсацій у разі банкрутства підприємства;

2) оперативна – власний капітал є джерелом вкладень у власні матеріальні активи, тобто є джерелом розвитку матеріальної бази підприємства;

3) регулююча – розмір власного капіталу визначає масштаби діяльності підприємства.

Незважаючи на те, що власний капітал є основним економічним ресурсом, без якого діяльність будь-якої організації спочатку неможлива, йому притаманний ряд переваг і недоліків. Наприклад, власний капітал відрізняється такими ключовими перевагами [22]:

1) Легкість залучення, оскільки рішення, пов'язані із збільшенням власного капіталу (особливо за рахунок внутрішніх джерел його формування), можуть бути прийняті власниками та менеджерами підприємства без отримання згоди інших суб'єктів господарювання.

2) Вища ефективність у генерації прибутку у всіх сферах діяльності, оскільки при використанні власного капіталу не потрібно сплачувати позичкові відсотки у всіх їх формах, адже кошти вже перебувають у розпорядженні підприємства та є його власністю.

3) Забезпечення фінансової стійкості розвитку підприємства та його платоспроможності у довгостроковому плані, а, отже, зниження ризику банкрутства.

Серед недоліків власного капіталу економісти виділяють [22]:

1) обмеженість обсягу залучення, і, як наслідок, можливостей до суттєвого розширення операційної та інвестиційної діяльності підприємства. Зокрема, це стає одним із головних недоліків для підприємства у періоди сприятливої кон'юнктури ринку на окремих етапах його життєвого циклу,

оскільки значно знижує можливості до диверсифікації та відкриття нових напрямків діяльності, та збільшення масштабів основної діяльності або зовсім унеможлиблює без використання позикових коштів;

2) порівняно більш висока вартість щодо альтернативних позикових джерел формування капіталу;

3) невикористовувана можливість приросту коефіцієнта рентабельності власного капіталу з допомогою залучення позикових коштів, оскільки без цього забезпечення перевищення коефіцієнта фінансової рентабельності діяльності підприємства над економічною стає неможливим.

Таким чином, власний капітал є само зростаючою вартістю, втіленою в сукупності створених минулою працею продуктивних ресурсів, що приносять прибуток, що належить суб'єкту господарювання на правах власності.

В якості економічної категорії, власний капітал слід розглядати у трьох аспектах: обліковому, фінансовому та правовому. Обліковий аспект передбачає оцінку початкового внеску капіталу та його подальших змін, пов'язаних із додатковими інвестиціями, чистим прибутком та нерозподіленим прибутком, накопиченим з моменту початку функціонування підприємства, а також іншими чинниками, які можуть призвести до збільшення чи зменшення власного капіталу. Фінансовий аспект ґрунтується на поданні власного капіталу як різниці між активами та зобов'язаннями організації. Правовий аспект характеризує залишковий принцип поширення претензій власників на отримувані доходи та наявні активи.

До основних функцій власного капіталу відносять захисну, регулюючу та оперативну. У складі власного капіталу можуть бути виділені основні складові: інвестований капітал, вкладений власниками в підприємство, і накопичений капітал, створений для підприємства понад те, що спочатку авансовано власниками.

Переваги власного капіталу включають:

1) простота процесу залучення;

- 2) вища прибутковість у всіх сферах діяльності;
- 3) гарантія фінансової стійкості підприємства.

Недоліки власного капіталу включають:

- 1) обмеженість можливостей залучення;
- 2) вища вартість порівняно з альтернативними джерелами капіталу;
- 3) неможливість збільшення коефіцієнта рентабельності власного капіталу за рахунок позикових коштів.

Основні компоненти власного капіталу включають інвестований капітал, внесений власниками, і накопичений капітал, сформований підприємством початковий внесок власників.

Діяльність будь-якої організації в умовах сучасної економіки тісно пов'язана з ризиками, тобто ймовірними подіями, які можуть спровокувати несприятливий результат та призвести до втрат ресурсів, недоотримання доходів або виникнення непередбачених витрат. У зв'язку з цим зростає значущість їх оцінки та своєчасного виявлення для прийняття відповідних управлінських рішень або їх коригування.

Фінансово-економічні ризики є ризиками, що призводять до втрати фінансових ресурсів при прийнятті економічних рішень і поділяються на три основні види [14]:

- 1) ризики, пов'язані з купівельною спроможністю;
- 2) ризики, пов'язані із вкладенням капіталу;
- 3) ризики, пов'язані з формою організації господарської діяльності.

У свою чергу, ризики, пов'язані з купівельною спроможністю, поділяються на інфляційні, валютні та ризики ліквідності. Зокрема, інфляційні ризики призводять організацію до втрат внаслідок знецінення грошей та зниження реальних доходів внаслідок інфляції, валютні ризики пов'язані з втратами внаслідок падіння курсів валют, а ризики ліквідності виникають у разі неможливості погашення організацією своєї заборгованості перед державою та контрагентами у встановлені терміни [21].

Серед ризиків, пов'язаних із вкладенням капіталу, прийнято виділяти інвестиційні, кредитні та відсоткові ризики. Інвестиційні ризики призводять до недоотримання запланованого прибутку внаслідок виникнення проблем з інвестиційними проектами, кредитні ризики є можливістю втрат у результаті невиконання контрагентами або позичальниками своїх зобов'язань відповідно до встановлених договором умов. Кредитні ризики можуть безпосередньо призвести кредитора до збитків внаслідок невиконання зобов'язань контрагентом та прострочення їм оплати. Відсоткові ризики пов'язані з можливістю втрат кредитними організаціями внаслідок перевищення відсоткових ставок за коштами розміру ставок за виданими кредитами, що залучаються. Крім того, до процентних ризиків відносяться і втрати власників позицій, які приносять їм відсотки [13].

До ризиків, пов'язаних з організацією діяльності відносять ризики комерційного кредиту, оборотні та операційні ризики. Ризики комерційного кредиту виникають через розрив у часі між оплатою та надходженням товару чи наданням послуги. При комерційному кредиті виникає ризик неотримання товару чи послуги при оплаті авансом або навпаки, ризик неотримання грошей за надані авансом товари, роботи чи послуги. Оборотні ризики призводять до втрат унаслідок дефіциту підприємства фінансових ресурсів протягом терміну регулярного обороту, оскільки навіть за постійної швидкості реалізації продукції, робіт чи послуг підприємство може зіткнутися з різними за швидкістю оборотами фінансових ресурсів. Операційні ризики пов'язані з втратами внаслідок неспроможності внутрішніх процесів або систем, до них призводить некомпетентність співробітників, збої в роботі програм та зовнішні події [3].

Власний капітал дає розуміння того, наскільки суб'єкт господарювання має стійкість у фінансовому плані, а також дозволяє визначити, наскільки грамотно здійснюється управління організацією [4]. Структура власного капіталу є фактором, що безпосередньо впливає на фінансове становище

організації – його довгострокову платоспроможність, величину доходу, рентабельність діяльності, а також її економічну та фінансову безпеку [7].

Під фінансовою стійкістю підприємства прийнято розуміти певний стан його рахунків, здатне гарантувати його постійну платоспроможність.

Економічна безпека підприємства являє собою такий стан господарюючого суб'єкта, при якому він, найбільш ефективно використовуючи корпоративні ресурси, здатний домогтися запобігання, ослаблення існуючих загроз, небезпек та інших непередбачених несприятливих обставин або захисту від них, та забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику [20]. Фінансова стійкість - це стан надійного захисту виробничо-фінансової діяльності підприємства від реальних та потенційних зовнішніх та внутрішніх загроз, який забезпечує його стале розвиток як у поточному, так і в довгостроковому періоді [8].

Фінансова безпека є важливою складовою діяльності підприємства. Для її забезпечення необхідне вирішення наступного комплексу завдань [14]:

- 1) виявлення загроз та небезпек для організації;
- 2) визначення показників фінансової стійкості та безпеки;
- 3) розробка заходів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки та стійкості підприємства у короткостроковому та у довгостроковому періодах;
- 4) здійснення подальшого контролю за виконанням заходів;
- 5) проведення аналізу виконання заходів, їх оцінку та коригування.

Для фінансової стійкості та безпеки особливе значення мають не так самі коефіцієнти, як їх порогові значення [14]. Порогові значення є граничними величинами, недотримання значень яких ускладнює нормальний розвиток відтворення і може призвести до негативних тенденцій щодо фінансової та економічної безпеки загалом. Система коефіцієнтів, що має кількісний вираз, дозволить заздалегідь попередити менеджмент про загрозу

порушення стійкості та безпеки та надасть можливість більш раннього вживання заходів щодо її попередження [23].

Слід зазначити, що фінансово-економічної безпеки можна досягти за умови знаходження всіх показників у допустимих межах порогових значень. При складанні системи коефіцієнтів фінансової безпеки організації головним показником може бути показник зростання вартості власного капіталу, оскільки він відбиває рівень зростання добробуту акціонерів [3].

Рівень фінансової безпеки може бути оцінений за різними економічними показниками, основними з яких є показники, що характеризують фінансову стабільність, платоспроможність, ділову активність, рентабельність організації.

Залежно від отриманих значень коефіцієнтів можна судити про рівень фінансової безпеки та стійкості господарюючого суб'єкта загалом [24]. Очевидно, що максимальна безпека досягається за умови, що вся система коефіцієнтів знаходиться в межах власних допустимих граничних значень, а граничні значення одного показника досягаються не на шкоду іншим. При знаходженні даних показників поза межами порогових значень організація здатна втратити стійкість, динамічний саморозвиток, конкурентоспроможність і може стати об'єктом ворожого поглинання чи злиття. Одним із етапів аналізу фінансової стійкості та безпеки організації є прийняття управлінських рішень відповідно до певного рівня фінансової безпеки, а також формування програми дій щодо підвищення рівня фінансової безпеки господарюючого суб'єкта [24].

Власний капітал має само зростаючу вартість, втілену в сукупності створених минулою працею продуктивних ресурсів, що приносять прибуток, та належить суб'єкту господарювання на правах власності.

В якості економічної категорії, власний капітал розглядається з трьох поглядів: облікового, фінансового та правового. Обліковий аспект охоплює оцінку початкового внеску капіталу та його подальших змін, пов'язаних з додатковими інвестиціями, чистим прибутком та накопиченням, що виникає

з функціонування підприємства та інших факторів, які впливають на збільшення або зменшення власного капіталу. Фінансовий аспект базується на розумінні власного капіталу як різниці між активами та зобов'язаннями. Правовий аспект характеризує принцип розподілу претензій власників на отримання доходів та наявних активів залишковим чином.

Фінансова безпека є важливою складовою діяльності підприємства. Для його забезпечення необхідно вирішити такі завдання:

- 1) виявити загрози та небезпеки для підприємства;
- 2) визначити показники фінансової стійкості та безпеки;
- 3) розробити заходи, спрямовані на забезпечення фінансової безпеки та стійкості у короткостроковому та у довгостроковому періодах;
- 4) здійснювати подальший контроль за виконанням заходів;
- 5) провести аналіз виконання заходів, їх оцінку та коригування. Для власників підприємства найважливішим показником є рентабельність власного капіталу. Він виступає основним критерієм ефективності використання вкладених ними коштів і показує, скільки чистого прибутку на одну гривню.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «АЙСБЕРГ»

2.1. Характеристика господарської діяльності ТОВ «АЙСБЕРГ»

Товариство з обмеженою відповідальністю «АЙСБЕРГ» є підприємством, створеним у відповідності до діючого законодавства України з метою виробництва та реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг юридичним та фізичним особам для отримання прибутку. Дата заснування підприємства 01.04.2004 ТОВ «АЙСБЕРГ» володіє правами юридичної особи з моменту його державної реєстрації в установленому порядку, має розрахунковий рахунок та інші рахунки в установах банків, печатку та штамп зі своїм найменуванням та зазначенням місця знаходження.

Місцезнаходження: 67144, Україна, Одеська обл., Великомихайлівський р-н, село Гребеники, вулиця Міщенка, будинок 26.

Основний вид діяльності підприємства ТОВ «АЙСБЕРГ» – 01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур, а серед додаткових видів діяльності можна виділити: 01.41 Розведення великої рогатої худоби молочних порід; 01.42 Розведення іншої великої рогатої худоби та буйволів; 01.61 Допоміжна діяльність у рослинництві; 46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин тощо.

ТОВ «АЙСБЕРГ» займає високу сходинку у рейтингу сільськогосподарських підприємств регіону. Успіх обумовлений не лише стабільно високими врожайми озимої пшениці, сої, соняшнику, кукурудзи, цукрових буряків, а важливою складовою успішного бізнесу в аграрній сфері є якість продукції.

Розглянемо основні аспекти фінансово-господарської діяльності ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 роки на основі фінансової та статистичної звітності підприємства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Посівні площі ТОВ «АЙСБЕРГ»

Види угідь	Роки			Відхилення у 2022 році відносно 2020 року
	2020	2021	2022	
Культури зернові та зернобобові:	531	531	493	38
в тому числі:				
-пшениця озима	325	361	261	64
-ячмінь озимний	140	170	120	20
- горох	66	-	-	66
- кукурудза та зерно	-	-	112	112
Культури технічні:	272	294	363	91
в тому числі:				
- ріпак озимний	140	150	145	5
- соняшник	132	144	218	86
Культури овочеві відкритого ґрунту	20	12	10	-10
Сільськогосподарські угіддя, всього	823	837	866	43

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Як бачимо з даних табл. 2.1, ТОВ «АЙСБЕРГ» повільно, але впевнено нарощує свої потужності щодо земельних ресурсів. За три роки сільськогосподарські площі підприємства збільшилися на 43 га. Це пояснюється довірою орендодавців до керівництва підприємства, якому власники паїв здають в оренду своє майно. Звичайно, керівництво підприємства віддає перевагу розробці високорентабельної продукції, яку можна вигідно продавати на ринку. Це підтверджується даними таблиці, з яких видно, що переважно перевагу надають двом культурам.

Активи ТОВ «АЙСБЕРГ» відіграють важливу роль для підприємства, завдяки чому менеджери мають можливість здійснювати свою діяльність. До активів відносяться всі види товарів, що належать товариству, які є його власністю і використовуються для здійснення статутної діяльності. Розуміння активів як джерела грошових потоків є основою політики управління капіталом будь-якого підприємства.

У сучасних умовах господарювання підприємства всіх форм власності

та організаційно-правового статусу мають змогу формувати оборотний капітал за рахунок власних, позикових та залучених джерел. Економічною метою формування та поповнення оборотних коштів є забезпечення їх зростання, прибутковості та зниження ризиків. Слід мати на увазі, що оборотний капітал може відновлюватися за один оборот, власний – протягом тривалого періоду, що обумовлений строком використання необоротних активів, а включення того чи іншого джерела формування та поповнення пов'язане з витратами на сплату відсотків за користування ним. На практиці при традиційному оптимальному підході власний капітал формується за рахунок власних коштів і частини довгострокових зобов'язань, а оборотний капітал – переважно за рахунок поточних зобов'язань та тієї частини власних джерел, яку не використовують на формування основного капіталу [19].

Тому важливо розглянути структуру капіталу на досліджуваному підприємстві (табл. 2.2, 2.3).

Таблиця 2.2

Забезпеченість капіталом ТОВ «АЙСБЕРГ»

Види пасивів (капіталу)	Роки			Відхилення у 2022 році відносно 2020 року	
	2020	2021	2022	абс.відх., тис. грн.	відн. відх.,%
Капітал усього, тис.грн.	15935	19234	15814	-121	-0,8
Власний капітал, тис.грн.	14542	17755	13607	-935	-7,0
Зареєстрований капітал, тис.грн.	268	268	268	-	-
Довгострокові зобов'язання, тис.грн.	561	335	138	-423	-75,0
Довгострокові зобов'язання, тис.грн.	832	1144	2069	1237	+149,0

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Як бачимо з показників табл. 2.2, в 2021 році підприємство збільшило свій капітал на 3299 тис.грн. (20,7%), причому за рахунок збільшення власного капіталу на 3213 тис грн. або 22,1% проте в 2022 в порівнянні з

2020 роком навпаки, капітал зменшився на 121 тис.грн. (0,8%). Також слід відмітити, що в підприємстві знизились довгострокові зобов'язання, але збільшились поточні на 1237 тис.грн.

Трохи спрощуючи, можна сказати, що ресурси – це все, що представлено в активах балансу підприємства. Тобто до ресурсів належать основні та нематеріальні активи, незавершене виробництво, запаси матеріалів і товарів, кошти, дебіторська заборгованість тощо.

Таблиця 2.3

Забезпеченість капіталом ТОВ «АЙСБЕРГ»

Види пасивів (капіталу)	2020	2021	2022	Відносне відхилення (+,-)		Абсолютне відхилення %	
				2021/ 2020	2022/ 2020	2021/ 2020	2022/ 2020
Власний капітал, тис.грн.	14542,0	17755,0	13607,0	3213	4148	22,1	-23,4
Питома вага,%	91,26	92,31	86,04	-	-	-	-
Довгострокові зобов'язання, тис.грн.	561,0	335,0	138,0	-226	197	-40,3	-58,8
Питома вага,%	3,52	1,74	0,84	-	-	-	-
Поточні зобов'язання, тис.грн.	832,0	1144,0	2069,0	312	925	37,5	80,8
Питома вага,%	5,22	5,95	13,08	-	-	-	-
Баланс	15935,0	19234,0	15814,0	3299	-3420	20,7	-17,8

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Розмір власного капіталу залежить від фінансових можливостей підприємства та обраної ним політики щодо структури капіталу. У 2020 році власний капітал дорівнював 14542 тис. грн, що склало 91,26% всього капіталу, у 2021 році власний капітал товариства дорівнював 17755 тис. грн., що складало 92,31 % всього капіталу. Відповідно, поточні зобов'язання у 2020 році у структурі становили 5,22% (832 тис. грн.), у 2021 – 5,95%. Довгострокові зобов'язання у 2021 році зменшилися на 226 тис. грн порівняно з 2020. У 2022 році власний капітал зменшився до 13607 тис. грн.

Таким чином, його питома вага знизилась до 86,04 %. Поточні зобов'язання зросли як у абсолютному (до 2069 тис. грн.), так і відносному вираженні (до 13,08 %). Довгострокові зобов'язання у порівнянні з 2021 роком зменшилися на 58,8% (на 197 тис.грн.). Розглянемо ефективність спеціалізації та концентрації виробництва ТОВ «АЙСБЕРГ» (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Ефективність спеціалізації та концентрації виробництва ТОВ
«АЙСБЕРГ»**

Показники	Роки			Відхилення 2022/2020 року
	2020	2021	2022	
Урожайність с.г. культур з 1 га, ц				
- зернових та зернобобових в середньому	42,48	42,8	15,14	-27,34
- пшениця озима	44,51	41,0	15,8	-28,71
- ячмінь озимний	51,78	46,6	25,85	-25,93
- горох	12,78	-	-	-12,78
- культури овочеві	70,15	102,92	-158,3	88,15
- капуста	295,96	-	-	295,96
- помідори	54,32	75,8	85,77	31,45
- цибуля	83,17	357,1	811,0	727,83
Собівартість 1 ц основних товарних видів продукції, тис. грн.- зернових та зернобобових в середньому	385,57	473,28	647,42	261,85
- пшениця	366,5	479,77	726,02	359,52
- ячмінь озимний	388,95	461,19	537,2	148,32
- горох	823,34	800	-	-823,34
Валовий прибуток (збиток) на 1 га посівної площі, грн .- зернових та зернобобових в середньому	7432,13	-1337,54	-734,47	-8166,6
- пшениця озима	9485,21	-1037,24	-1627,09	-11112,3
- ячмінь озимний	8163,33	-1978,37	521,49	-7641,84
- горох	-4228,78	-	-	-4228,78
- культури овочеві	-395,85	26635,16	61542,5	61938,35

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Розрахуємо Вартість та структура чистого доходу (виручки) від реалізації продукції ТОВ «АЙСБЕРГ» (табл.2.5).

Щоб вирахувати ступінь усіх товарних галузей у підприємстві,

необхідно визначити і проаналізувати коефіцієнт спеціалізації господарства або коефіцієнт зосередження товарного виробництва (K_3) за формулою [15]:

$$K_3 = \frac{100}{\sum_{i=1}^n P_{bi}(2N_i - 1)} \quad (2.1)$$

де P_{bi} – питома вага i -ї галузі в структурі товарної продукції, %;

N_i – порядковий номер i -ї галузі в ранжированому ряду, побудованому за спадаючою ознакою: перше місце присвоюється галузі з найбільшою питоною вагою в структурі товарної продукції, а останнє – з найменшою.

Таблиця 2.5

**Вартість та структура чистого доходу (виручки) від реалізації продукції
ТОВ «АЙСБЕРГ»**

Види продукції	Роки						В середньому за 2020-2022 роки	
	2020		2021		2022			
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%.
Зернові та зернобобові	14946,160	62,9	9561,468	58,87	4421,707	41,93	9643,11	57,25
у тому числі:								
Пшениця	1547,793	44,4	6462,757	39,79	2705,928	25,66	6571,826	39,02
Кукурудза та зерно	-	-	22,270	0,14	-	-	7,42	0,04
Ячмінь	3994,266	16,8	3070,476	18,9	1715,779	16,27	2926,84	17,38
Горох	405,101	1,7	5,965	0,04	-	-	137,022	0,81
Насіння культур олійних	8290,962	34,9	5904,609	36,35	5092,013	48,29	6429,19	38,17
у тому числі:								
Соняшник	3514,222	14,8	3405,419	20,97	2716,442	25,79	3212,028	19,07
Ріпак й кольза	4776,740	20,1	2499,190	15,39	2375,571	22,53	3217,167	19,1
Овочеві культури	503,683	2,1	775,922	4,78	1031,325	9,78	770,31	4,57
Разом по рослинництву	23740,805	100	16241,999	100	10545,045	100	16842,616	100
Усього по підприємству	23740,805	100	16241,999	100	10545,045	100	16842,616	100

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Даний коефіцієнт (K_3) дозволяє судити про рівень спеціалізації аграрного підприємства з урахуванням всіх його товарних галузей. Значення K_3 до 0,20 свідчить про низький рівень спеціалізації господарства; 0,21-0,40 – середній; 0,41-0,60 – високий; 0,61 і більше – для поглибленої спеціалізації

господарства (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Параметри для визначення коефіцієнту спеціалізації ТОВ «АЙСБЕРГ»

Показники	Зернові та зернобобові	Насіння олійних культур	Овочеві культури
Питома вага галузі в структурі товарної продукції (P_{vi}), %	57,25	38,17	4,57
Порядковий номер по ранжиру (N_i)	1	2	3

Джерело: розраховано автором за даними табл. 2.5.

Маємо, $K_3 = 100 / (57,25 \times (2 \times 1 - 1) + 38,17 \times (2 \times 2 - 1) + 4,57 \times (2 \times 3 - 1)) = 0,51$.

Отже, на підприємстві ТОВ «АЙСБЕРГ» високий рівень спеціалізації. Розрахуємо показники прибутку і рентабельності ТОВ «АЙСБЕРГ» (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Фінансові результати, показники прибутку і рентабельності ТОВ «АЙСБЕРГ», тис. грн

Показники	Роки			Відхилення 2022/2020 року
	2020	2021	2020	
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	23740	16242	1545	-13195
Собівартість реалізованої продукції	18117	18117	18117	-8527
Валовий прибуток	5623	-	955	-4668
Валовий збиток		-1539		
Інші операційні доходи	105	6	1	-104
Операційні витрати (адміністративні, витрати на збут та інші операційні витрати)	250	76	33	-217
Фінансові результати від операційної діяльності:	5478		923	-4555
- прибуток				
- збиток		-1609		
Фінансові доходи	119	-	215	96
Фінансові та інші витрати	2394	2539	2536	152
Фінансовий результат до оподаткування:	3213			-4611
- прибуток				
- збиток		-4148	-1398	
Чистий фінансовий результат:	3213			-4611
- прибуток				
- збиток		-4148	-1398	

Рівень рентабельності виробництва, %	31,04	-8,65	9,96	-21,08
Рівень рентабельності продажу, %	23,68	-9,47	9,05	-14,63
Норма прибутку, % на авансований капітал	20,16	-21,56	-8,84	-29,0
На виробничий капітал	20,16	-21,56	-8,84	-29,0

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Відповідно до даних табл. 2.7 видно, що рівень рентабельності виробництва та продажу за досліджуваний період ТОВ «АЙСБЕРГ» є достатньо високим, проте в 2021 році ці показники є від’ємними, що пояснює зниження прибутку на підприємстві.

2.2. Аналіз структури та динаміки власного капіталу підприємства

Власний капітал – це власне джерело фінансування підприємства, яке вносилося його засновниками (учасниками) без встановленого строку повернення, або залишені ними із чистого прибутку підприємства. Власний капітал формується за рахунок грошових внесків засновників (власників) підприємства, або інших активів, за рахунок прибутку, що залишається на підприємстві. Багато факторів впливають на власний капітал, включно з підвищенням необоротних активів, обсягом залученого капіталу, виробництвом, маркетингом і фінансовою діяльністю підприємства.

Проведено аналіз складу та структури власного капіталу одного із сільськогосподарських підприємств Одеської області (табл. 2.8).

Аналіз даних табл. 2.8 показав, що у 2020-2022 роках власний капітал ТОВ «АЙСБЕРГ» складався з нерозподіленого прибутку, зареєстрованого (пайового) та додаткового капіталу.

Таблиця 2.8

Склад і структура власного капіталу ТОВ «АЙСБЕРГ»

Складові власного капіталу	Роки					
	2020		2021		2022	
	Сума тис. грн.	Питома вага, %	Сума тис. грн.	Питома вага, %	Сума тис. грн.	Питома вага, %
Зареєстрований (пайовий) капітал	268	1,5	268	2,0	268	2,2
Зареєстрований (пайовий) капітал	116	0,7	116	0,8	116	1,0
Резервний капітал	-	-	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток	17371	97,8	13223	97,2	11825	96,8
Всього власного капіталу	17755	100,0	13607	100,0	12209	100,0

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Існує тенденція зниження суми власного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку, так як сума пайового і додаткового капіталу була незмінною протягом досліджуваного періоду. Сума зареєстрованого капіталу складала 268 тис.грн., а додаткового – 116 тис.грн. Найбільшу питому вагу в структурі власного капіталу займав нерозподілений прибуток, питома вага якого має тенденцію до зниження. Так у 2020 році вона складала 97,8%, у 2021 році впала до 97,2%, у 2022 році – 96,8%. Це сталося за рахунок спрямування суми чистого прибутку на поповнення власного. За останні три роки власний капітал досліджуваної установи зменшився, оскільки він поповнювався за рахунок чистого прибутку, внаслідок чого зменшилася сума нерозподіленого прибутку.

Можна зробити висновок, що протягом останніх трьох років спостерігається система зниження власного капіталу, причому в основному за рахунок зменшення суми нерозподіленого прибутку, що свідчить про не ефективність господарської діяльності ТОВ «АЙСБЕРГ» (рис. 2.1.).

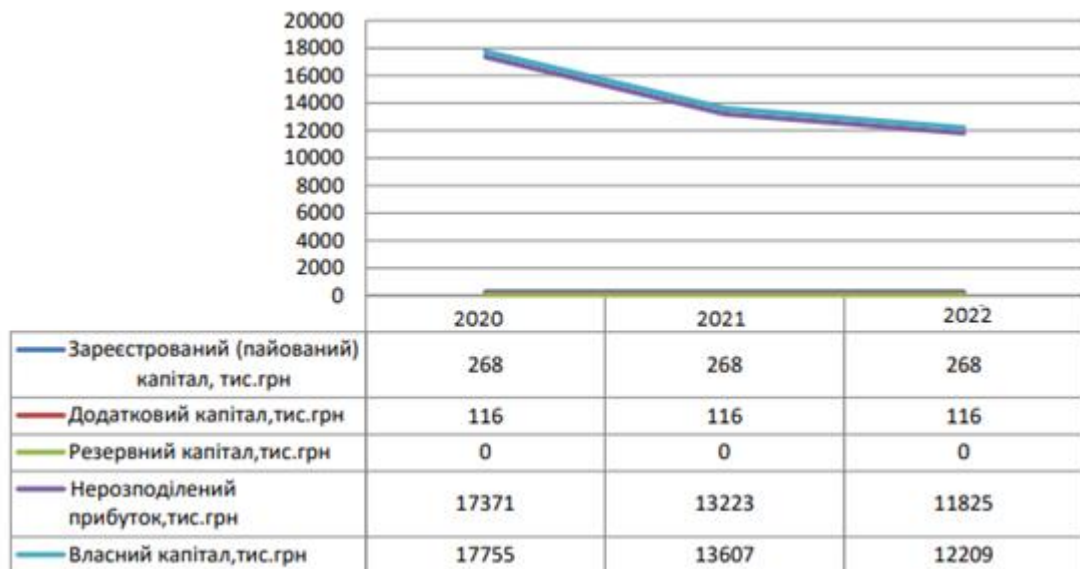

Рис. 2.1. Динаміка власного капіталу і його складових ТОВ «АЙСБЕРГ»

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

За три роки сума власного капіталу знизилась приблизно на 31%. Слід відмітити тенденцію зниження базисних темпів росту. Якщо у 2021 сума власного капіталу в порівнянні з 2020 року зменшилась на 23,4%, то у 2022 році в порівнянні з 2021 роком – на 10,3 %.

Розрахуємо рівень рентабельності власного капіталу ТОВ «АЙСБЕРГ» (табл. 2.9.).

Таблиця 2.9

Рентабельність власного капіталу ТОВ «АЙСБЕРГ»

Показники	Роки		
	2020	2021	2022
Сума чистого прибутку (збитку), тис грн	3213,0	-4148,0	-1398,0
Середньорічна сума власного капіталу, тис.грн	16148,5	15681,0	12908,0
Рівень рентабельності (+), збитковості (-) власного капіталу, %	20	-26	-11

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Як свідчать дані табл. 2.9 протягом останніх двох років досліджуваного періоду ТОВ «АЙСБЕРГ» одержувало від'ємний чистий прибуток, а в 2018 році складав 3213 тис.грн. Рівень рентабельності власного капіталу коливався – в 2019 році він упав, наступного року дещо піднявся. Бо на нього впливає прямо – сума чистого прибутку, обернено – сума власного капіталу.

Чистий прибуток має також прямий вплив на фінансову стійкість підприємства, яка залежить від власного капіталу (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Показники фінансової стійкості ТОВ «АЙСБЕРГ»

Складові власного капіталу	Роки				Норматив
	2020		2022		
	На початок року	На кінець року	На початок року	На кінець року	
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,9	0,9	0,8	0,8	≥0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	0,09	0,08	0,1	0,1	<2,0
Коефіцієнт заборгованості (фінансового ризику)	0,09	0,08	0,1	0,2	<1,0
Коефіцієнт поточної заборгованості	0,6	0,8	0,9	1,0	-
Коефіцієнт довгострокового залучення капіталу	0,04	0,02	0,01	0,0006	-
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,8	0,7	0,6	0,6	>0,5

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Аналіз даних табл. 2.10 показав, що в ТОВ «АЙСБЕРГ» існує тенденція невеликого зниження фінансової стійкості підприємства. Так коефіцієнт довгострокового залучення капіталу за останні три роки поступово знижувався з 0,04 до 0,0006. Коефіцієнт фінансової незалежності, поступово зменшувався, з 0,9 до 0,8. А коефіцієнт фінансової залежності відповідно зріс з 0,09 в 2020 році до 0,1 в 2022 році. Дані табл. 2.10 свідчать, що досліджуване підприємство ТОВ «АЙСБЕРГ» не залежить від зовнішніх джерел фінансування і його фінансова стійкість хоч і знижувалась в даний період, але була в межах норми.

Проаналізуємо динаміку та структуру власного капіталу ТОВ «АЙСБЕРГ» за останні три роки (табл. 2.11).

Нерозподілений прибуток у 2021 році становив 17371 тис. грн., а його питома вага складала 97,80%. У 2022 році він зменшився на 4148 тис. грн. до 13223 тис. грн., частка знизилась до 97,18% (зменшення відбулося за рахунок

погашення непокритого збитку). Щодо додаткового вкладеного капіталу товариства, то він не змінювався у 2020-2022 роках, становив 116 тис. грн.

Таблиця 2.11

**Динаміка та структура власного капіталу ТОВ «АЙСБЕРГ»
за 2020-2022 роки**

Показники	2020	2021	2022	Відносне відхилення (+,-)		Абсолютне відхилення, %	
				2021/ 2020	2022/ 2021	2021/ 2020	2022/ 2021
Зареєстрований капітал, тис. грн	268,0	268,0	268,0	-	-	-	-
Питома вага, %	1,84	1,55	1,97	-	-	-	-
Додатковий вкладений капітал, тис.грн.	116,0	116,0	116,0	-	-	-	-
Питома вага, %	0,8	0,65	0,85	-	-	-	-
Резервний капітал, тис. грн	-	-	-	-	-	-	-
Питома вага, %	-	-	-	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток, тис.грн.	14158,0	17371,0	13223,0	3213	-4148	22,7	23,9
Питома вага, %	97,36	97,8	97,18	100	100	-	-
Власний капітал, всього, тис.грн.	14542,0	17755,0	13607,	3213	-4148	22,1	-23,4

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Джерелами фінансування є власні кошти та кредитні. Виключне використання власного капіталу в поточній діяльності має як позитивні, так і негативні аспекти. Однією з переваг використання позикових коштів є розширення видів діяльності, які неможливо здійснювати в умовах обмеженого капіталу. Крім того, використання позикових коштів на підприємстві активізує ефект фінансового левериджу, який відображає величину прибутку (або збитку), що додатково генерується на власний капітал при різній частці використання позикових коштів. Інакше кажучи, ефект фінансового левериджу дозволяє підвищити прибутковість за рахунок нижчих виплат по позиках, ніж рентабельність власного капіталу.

2.3. Аналіз ефективності використання власного капіталу ТОВ «АЙСБЕРГ»

Сучасні економічні умови та рівень конкуренції вимагають від підприємств підвищення ефективності своєї діяльності, що визначає їхню здатність до фінансового виживання. Ефективність діяльності підприємства значною мірою визначається показником ефективності використання капіталу. Цього можна досягти за умови раціонального використання всіх видів ресурсів, уникнення їх перевитрат і втрат на всіх стадіях кругообігу. В результаті капітал повертається з прибутком. Тому питання шляхів ефективного використання власного капіталу для забезпечення стійкості фінансового становища підприємства набуває актуальності.

Для оцінки результативності розміщення та використання капіталу підприємства використовують різноманітні показники, такі як: коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансової стабільності, коефіцієнт фінансового ризику, індекс постійного активу, коефіцієнт оборотності власного капіталу, рентабельність власного капіталу (за валовим прибутком), рентабельність власного капіталу (за чистим прибутком), період окупності власного капіталу (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Аналіз показників ефективності використання власного капіталу ТОВ «АЙСБЕРГ»

Показники	2020	2021	2022	Абсолютне відхилення %	
				2021/2020	2022/2021
Валюта балансу	15935,0	19234,0	15814,0	20,7	-17,8
Власний капітал	14542,0	17755,0	13607,0	22,1	-23,4
Необоротні активи	3785,0	3785,0	6024,0	60,4	-0,8
Чистий дохід від реалізації	3785,0	16242,0	10545,0	-31,6	-35,1
Валовий прибуток (збиток)	5623,0	-1539,0	955,0	-127,3	162,0
Чистий прибуток (збиток)	3213,0	-4148,0	-1398,0	-229,1	66,3
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,9	0,9	0,8	0	-11,2
Коефіцієнт фінансової залежності	0,09	0,08	0,1	-11,2	25,0
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,8	0,7	0,6	-12,5	-14,3

Індекс постійного активу	0,26	0,34	0,44	30,7	29,4
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,47	1,03	0,44	30,7	29,4
Коефіцієнт рентабельності (+), збитковості (-), власного капіталу	0,2	-0,26	-0,110	-230	57,7
Рентабельність (+), збитковість (-), власного капіталу (за валовим прибутком)	0,38	-0,08	0,07	-179	187,5
Рентабельність (+), збитковість (-), власного капіталу (за чистим прибутком)	0,22	-0,23	-0,1	-204,5	43,5
Період окупності власного капіталу, роки	5	-4	-9	-180	-125

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Коефіцієнт фінансової незалежності показує ту частку власного капіталу у загальній сумі капіталу підприємства. У 2020 році цей показник дорівнював 0,9, у 2021 році таке ж значення, а в 2022 році зменшилося до 0,8. Коефіцієнт фінансової незалежності має тенденцію до зниження, хоч і незначного, що підриває фінансову стійкість і незалежність від зовнішніх кредиторів та інвесторів.

Коефіцієнт фінансової залежності показує частку залученого капіталу в загальній сумі капіталу підприємства. У 2020 році цей показник становив 0,09%, у 2021 році він знизився до 0,08%, а в 2022 році цей коефіцієнт становить 0,1%.

Індекс постійного активу відображає суму необоротних активів, що припадають на 1 гривню власного капіталу. Цей показник у 2020 році становив 0,26, у 2021 році – 0,34, а у 2022 році – 0,44, тобто відбулося зростання.

Коефіцієнт маневреності у період з 2020 по 2022 з 0,8 до 0,6 знижувався, зменшувалися також інші показники, що призводить до більшої залежності підприємства від кредиторів. Коефіцієнт оборотності власного капіталу показує, наскільки діяльність підприємства покривається власним капіталом. Показник демонструє нестабільність, вказуючи на недостатній рівень власного капіталу підприємства.

Коефіцієнт ефективності використання власного капіталу вказує на те, наскільки результативне підприємство використовує свій власний капітал, і відображає ефективність інвестування коштів у діяльність даного підприємства. Рівень цього показника не оптимальний, можна сказати негативний, в 2022 році на рівні -0,11. Рентабельність (збитковість) власного капіталу (за валовим прибутком) показує зменшення значення з 0,38 (у 2020 році) до 0,07 (у 2022 році), що означає не ефективне використання власних ресурсів для отримання прибутку.

Оцінка рентабельності (збитковості) господарської діяльності підприємства полягає в порівнянні витрат і доходів. Для зроблення висновків щодо відносної ефективності, прибуток можна порівняти з понесеними витратами або ресурсами. При розрахунку показників ефективності використання капіталу доцільно використовувати різні фінансові результати, такі як валовий прибуток (збиток), прибуток (збиток) від операційної діяльності, прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування, прибуток (збиток) від звичайної діяльності, прибуток (збиток) в результаті господарської (звичайної та надзвичайної) діяльності, чистий прибуток (збиток).

Розрахунок і систематичне вивчення значення цих показників створює основу для комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємства. Коефіцієнти зв'язку між валовим прибутком/збитком і собівартістю продукції та чистим прибутком характеризують відповідно рентабельність/збитковість собівартості продукції та її реалізації.

Для характеристики ефективності операційної діяльності використовуються показники рентабельності/збитковості операційної діяльності та рентабельності/збитковості виручки від операційної діяльності. Вони визначаються відношенням доходу/збитку від операційної діяльності до операційних витрат і чистого прибутку від операційної діяльності.

Оцінка ефективності звичайної діяльності підприємства здійснюється через показники загальної та чистої прибутковості/збитковості від звичайної

діяльності, які визначаються відношенням прибутку/збитку від звичайної діяльності до оподаткування та цього ж фінансового результату після сплати податку на прибуток і витрат, понесених у процесі звичайної діяльності.

Показники ефективності діяльності підприємства в цілому охарактеризовані показниками загальної та чистої рентабельності/збитковості, відомими також як показники рентабельності підприємства. Ці показники визначаються як відношення прибутку/збитку до загальної суми витрат господарської діяльності.

Показники рентабельності капіталу відображають ефективність використання капіталу підприємством та його складовими. Показники сукупної рентабельності (збитковості) капіталу (активів) та власного капіталу характеризують ефективність використання відповідно всього капіталу підприємства та власного капіталу з точки зору досягнення середньорічного значення прибутку (збитку) на одиницю господарської діяльності. Показники чистої рентабельності (збитковості) капіталу (активів) і власного капіталу визначаються чистим прибутком (збитком) підприємства. Умовою підвищення ефективності використання підприємницького капіталу є зростання результативних показників доходів і прибутку порівняно зі зростанням показників рівня витрат і капіталу.

Коефіцієнт окупності відіграє ключову роль у взаємозв'язку між доходами та витратами підприємства. Зокрема, визначення коефіцієнтів окупності для виробничих, адміністративних і витрат на збут полягає у встановленні співвідношення між чистим доходом (виручкою) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та витратами, що включаються до собівартості реалізованої продукції, а саме виробничими, адміністративними та витратами на збут. Коефіцієнти окупності капіталу (активів) і власного капіталу вказують на те, скільки чистого доходу (виручки) підприємство отримало від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за 1 гривню вартості капіталу (майна) і власного капіталу відповідно [12].

Для оцінки ефективності використання капіталу підприємства

розраховуємо показники за даними фінансової звітності (табл. 2.14). Відповідне джерело інформації та розрахункові дані для цього розрахунку наведено в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

**Показники оцінки загальної рентабельності власного капіталу
ТОВ «АЙСБЕРГ»**

Показники	2020	2021	2022	2021/2020		2022/2021	
				Відн. відх.(+,-)	Абсол. відх, %	Відн. відх. (+,-)	Абсол.від х, %
Чистий фінансовий результат прибутку (+), збиток (-) тис. грн.	3213	-4148	-1398	-7361	-229	2750	66
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	23740	16242	10545	-7498	-32	-5697	-35
Середньорічна вартість капіталу, тис. грн.	14584,5	17524	15127	2939,5	20	-2397	-14
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	16148,5	15681	12908	-467,5	-3	-2773	-18
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	12655,5	11475,5	9478,5	-1180	-9	-1997	-17
Загальна рентабельність (+),збитковість (-), власного капіталу	20	-26	-11	-46	X	15	X
Загальна рентабельність (+),збитковість (-), капіталу	163	93	70	-70	X	23	X
Коефіцієнт	0,09	0,08	0,1	-0,01	X	0,02	X

фінансової залежності							
Рентабельність (+), збитковість (-) продажу, %	23,68	-9,47	9,05	-33,15	X	18,52	X
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,47	1,03	0,82	-0,44	X	-0,21	X
Коефіцієнт обертання оборотних активів	1,9	1,4	1,1	-0,5	X	-0,3	X
Питома вага (коефіцієнт) оборотних активів у капіталі	0,87	0,65	0,62	-0,22	X	-0,03	X

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Розраховані в табл. 2.13 дані свідчать, що за період 2020-2022 рр. у ТОВ «АЙСБЕРГ» загальна рентабельність власного капіталу знизилась на 46 %. Одночасно відбулося зниження рівня загальної рентабельності капіталу (на 70%), та рівня фінансової залежності – на 0,01 відсоток. За аналогічний період 2021-2022 рр. ситуація змінилась в позитивному напрямі. Зафіксовано підвищення загальної рентабельності власного капіталу на 15 %.

Загалом, здійснений аналіз ефективності використання власного капіталу ТОВ «АЙСБЕРГ» показав спад виробництва та негативні фінансові результати в 2020-2021 роках, також ріст рівня рентабельності власного капіталу та чистого прибутку за період 2021-2022 рр.

Розглянемо показники прибутковості (рентабельності) капіталу (активів) та показники окупності капіталу ТОВ «АЙСБЕРГ» (табл. 2.14).

Аналіз даних таблиці 2.14 свідчить, що за досліджуваний період серед показників рентабельності капіталу ТОВ «АЙСБЕРГ» за досліджуваний період наявні негативні тенденції. Протягом останніх трьох років взагалі та щодо власного капіталу і виробничих фондів зазначається від'ємна динаміка показників ефективності використання капіталу у ТОВ "АЙСБЕРГ". Зокрема, висновки, зроблені на основі показників рентабельності, свідчать про

негативні тенденції в оцінці окупності власного капіталу підприємства протягом досліджуваного періоду з 2020 по 2022 рік.

Таблиця 2.14

**Показники оцінки ефективності використання капіталу ТОВ
«АЙСБЕРГ»**

Показники	2020	2021	2022	2021/2020	2022/2021
				Відн. відхилення (+,-)	Відн. відхилення (+,-)
Загальна рентабельність (+), збитковість (-) капіталу	163	93	70	-70	-23
Чиста рентабельність (+), збитковість (-) капіталу	163	93	70	-70	-23
Загальна рентабельність (+), збитковість (-) власного капіталу	20	26	-11	-46	15
Чиста рентабельність (+), збитковість (-) власного капіталу	20	26	-11	-46	15
Загальна рентабельність (+), збитковість (-) виробничих фондів	25	-36	-15	-61	21
Чиста рентабельність (+), збитковість (-) виробничих фондів	25	-36	-15	-61	21
Показники окупності капіталу підприємства					
Коефіцієнт окупності капіталу	4,5	-4	-11	-8,5	-7
Коефіцієнт окупності власного капіталу	5	-3,8	-9	-8,8	-5,2

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Проведений аналіз ТОВ «АЙСБЕРГ» виявив негативну динаміку основних показників за досліджуваний період 2020-2022 рр, що свідчить про зниження ефективності управління підприємством, зниження конкурентоспроможності на ринку.

Отже, можна дійти невтішного висновку, що ТОВ «АЙСБЕРГ» має постійно вишукувати резерви зниження собівартості продукції, і навіть

вжити заходів, задля збільшення фондівіддачі основних засобів та інших необоротних активів, що дозволить суб'єкту господарювання підвищити частку власного капіталу вартості майна, збільшити величину джерел власних оборотних коштів, а, головне – поліпшення структури власного капіталу як узагальнюючого показника фінансової стійкості підприємства [48]. Аналізуючи фінансову стійкість підприємства в традиційному розумінні та узгоджуючи його з основними характеристиками власного капіталу, можна зробити висновок, що для оптимізації економічного механізму сільськогосподарського підприємства ТОВ "АЙСБЕРГ" слід розглядати можливості поліпшення структури власного капіталу. Також необхідно вживати заходів, спрямованих на підвищення прибутковості підприємства та зменшення загроз, що впливають на фінансову стійкість підприємства.

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВУ ТОВ «АЙСБЕРГ» У НЕСТАБІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

3.1. Розробка заходів, спрямованих на підвищення фінансової стійкості підприємства

На основі виявлених негативних тенденцій функціонування ТОВ «АЙСБЕРГ» можна запропонувати наступний комплекс заходів, який мінімізує негативний вплив на фінансову стійкість ТОВ «АЙСБЕРГ» та діяльність підприємства в цілому:

1. Впровадження системи бюджетування на ТОВ «АЙСБЕРГ» визначає необхідність більш детального опрацювання та доповнення методологічних засад бюджетування діяльності підприємства, зокрема, за рахунок розробки методики, що враховує регіонально-галузеву специфіку. При цьому підвищення фінансової стійкості підприємства із впровадженою системою бюджетування досягається за рахунок детального обліку факторів регіональної та галузевої специфіки.

Спочатку розробляється алгоритм проектування та впровадження системи бюджетування. Основні кроки алгоритму включають:

- концептуальне проектування системи бюджетування підприємства (СБП) – об'єкти підприємства, за якими ведеться бюджетування та сукупність планів та звітів системи бюджетування;
- аналіз фінансових потоків підприємства у попередньому періоді – виявлення обсягів та потоків грошових коштів, ефективності їх використання, збалансованість позитивного та негативного фінансових потоків ТОВ «АЙСБЕРГ» за обсягом та в часі;
- аналіз регіонально-галузевої специфіки діяльності підприємства – аналіз діючих норм правового регулювання регіонального та галузевого характеру, дослідження зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на діяльність підприємства та вироблення раціональних управлінських рішень,

спрямованих на успішний розвиток суб'єкта господарювання;

- формулювання цілей системи бюджетування ТОВ «АЙСБЕРГ». Основною метою бюджетування діяльності підприємства, як правило, є досягнення запланованого фінансового стану (конкретні цілі: підвищення капіталізації підприємства, програма скорочення витрат чи підвищення продуктивності залежить від стратегічних цілей підприємства);

- розробка регламенту системи бюджетування – розробляється документ, що визначає порядок складання та затвердження бюджетів, порядок коригування бюджетів, зміну графіка платежів, а також порядок контролю за виконанням бюджетів;

- вибір вихідних даних, за якими здійснюватиметься бюджетування: оперативні дані, дані бухгалтерської звітності або їх сукупність;

- планування та прогнозування фінансових потоків у розрізі видів діяльності – здійснюється у формі багатоваріантних планових розрахунків фінансових показників;

- консолідація бюджетів – проводиться зведення операційних бюджетів до складання Зведеного бюджету підприємства;

- блок умови – критерій «обсяг та достовірність системи бюджетування підприємства задовільні». У разі виконання умови здійснюється перехід до наступного етапу алгоритму. У разі невиконання – повернення до етапу «Вибір вихідних даних»;

- розробка форм звітності та контролю – розробляються формати бюджетів, форми звітності та контролю виконання регламенту СБП;

- блок умови-критерій «мети СБП досягнуто». У разі виконання умови здійснюється перехід до наступного етапу алгоритму. У разі невиконання умови – повернення до етапу «Формулювання цілей СБП»;

- прив'язка форм звітності до об'єктів підприємства. Об'єктом контролю є: виконання встановлених планових завдань щодо формування обсягу коштів та їх витрачання за передбаченими напрямками, рівномірність формування фінансових потоків у часі, ліквідність фінансових потоків та їх

ефективність;

- затвердження системи бюджетування підприємства.

Таким чином, запропонований алгоритм проектування та впровадження системи бюджетування інтегрує процес бюджетування у загальну схему процесу управління ТОВ «АЙСБЕРГ».

На наступному етапі пропонується загальна схема формування Зведеного бюджету на основі операційного бюджету (макроекономічний прогноз, маркетинговий прогноз, бюджет продажів, бюджет запасів готової продукції, бюджет виробництва, бюджет прямих матеріальних витрат, бюджет прямих витрат праці, бюджет закупівель, бюджет загальновиробничих видатків та бюджет загальногосподарських видатків), інвестиційного бюджету (бюджет придбання та витрачання основних засобів та бюджет видатків на будівництво, реконструкцію та ремонт), фінансового бюджету (податковий бюджет, бюджет кредиторської заборгованості, бюджет дебіторської заборгованості).

Далі обґрунтовується необхідність комплексного обліку наступних факторів регіональної специфіки: структури народно-господарського комплексу регіону, співвідношення міського та сільського населення, щільності населення, географічного розташування та обліку галузевої специфіки: факторів впливу з боку споживачів, факторів структури собівартості. Облік даних чинників дозволяє проводити точне планування і прогнозування фінансових потоків підприємства у межах видів діяльності, що дозволяє знижувати витрати виробництва.

Наступною дією є доповнення методики бюджетування діяльності підприємства такими компонентами:

- ставка рефінансування, темп інфляції, ставка банківського кредитування тощо. Таким чином, знову введені в комплекс бюджетів показники дозволяють досягти більшої збалансованості фінансових потоків підприємства, підвищити фінансову стійкість підприємства.

- алгоритм бюджетування закупівель сировини та матеріалів з

урахуванням регіонально-галузевої специфіки на основі моделі підвищення прибутковості бізнесу за рахунок зниження витрат.

Таким чином, розроблена методика бюджетування діяльності сільськогосподарського підприємства з урахуванням регіонально-галузевої специфіки сприяє вирішенню кількох проблем діяльності ТОВ «АЙСБЕРГ». Так, система бюджетування як розвиває і доповнює теорію управління фінансами, а й сприяє підвищенню ефективності управління капіталом підприємства, його активами, підвищення його фінансової стійкості.

2. Проблему неефективного використання активів підприємства можна вирішити шляхом здавання в оренду надлишків виробничих та адміністративних площ. Цей захід призведе до більш ефективного використання основних засобів та отримання додаткового прибутку. Позитивним моментом є і те, що щомісяця очікується кошти.

Прискорення оборотності капіталу в поточних активах досягається з допомогою скорочення часу виробництва та часу обігу. Час виробництва обумовлений технологічним процесом та характером застосовуваної техніки, щоб його скоротити, треба вдосконалювати технології виробництва, механізувати та автоматизувати працю. Скорочення часу обігу також досягається розвитком спеціалізації та кооперації, покращенням прямих міжгосподарських зв'язків, прискоренням перевезень, документообігу та розрахунків.

3. Для зниження собівартості продукції ТОВ «АЙСБЕРГ» може застосувати низку заходів:

- зменшення загальногосподарських витрат у частині витрат на автотранспорт, представницькі витрати, на відрядження, на охорону та інші;
- впровадження ресурсозберігаючих технологій;
- підвищення механізації виробничого процесу та скорочення ручної праці;
- скорочення витрат на купівлю сировини та матеріалів;
- зменшення обсягів матеріальних відходів та їх використання для

виробництва супутньої продукції тощо.

4. У сільськогосподарській діяльності ТОВ «АЙСБЕРГ» важливим моментом є і активне використання досягнень науково-технічного прогресу в галузі економії та комплексного використання матеріально-технічних ресурсів. Це, як правило, веде до збільшення обсягу продукції з певної кількості сировини і з використанням певної технології. У разі фактичні витрати, що пішли на сировину, розподіляються на більший обсяг продукції. У цьому середні залишки оборотних засобів щодо випуску продукції знижуються. Але це безпосередньо залежить від технічного оснащення виробництва, рівня майстерності працівників, вмілої організації матеріально-технічного забезпечення, кількості норм витрати і запасів матеріальних ресурсів.

Таким чином, враховуючи специфіку діяльності ТОВ «АЙСБЕРГ», для підвищення рівня фінансової стійкості необхідно застосувати весь комплекс запропонованих заходів, оскільки кожен із них сприятиме вирішенню певних проблем, а загалом утворюють позитивну тенденцію, що сприяє підвищенню фінансової стійкості підприємства та його економічної безпеки. Одночасно при реалізації всіх запропонованих заходів можна реалізувати наступний захід, який є найбільш оптимальним за наявності всіх вищевказаних недоліків діяльності ТОВ «АЙСБЕРГ».

Тобто найбільш практичним та дієвим способом підвищення фінансової стійкості підприємства є впровадження нової техніки та технології, за рахунок чого підвищиться економічна ефективність виробництва та відбудеться зниження витрат на виробництво продукції.

Порівняємо технологію мінімального обробітку ґрунту (Strip-Till) із застосовуваною на даний момент у ТОВ «АЙСБЕРГ» традиційною технологією обробітку ґрунту:

1. Традиційна технологія обробітку ґрунту – це технологія заощаджуючого землеробства, при якій відсутня будь-яка обробіток ґрунту, а рослинні залишки залишаються на його поверхні. В ідеалі насіння вноситься

у ґрунт без його пошкодження. Оскільки при цій технології ґрунт не ориться і поверхня ґрунту вкривається пластом спеціально подрібнених залишків рослин (мульчів), то відповідно верхній пласт ґрунту не пошкоджується і тому запобігає водна та вітрова ерозія ґрунту, а також значно краще зберігається в ній вода.

Обладнання для цієї агротехнології – дискові культиватори та плоскорізи, які проробляють у ґрунті вузьку борозну, ширини якої вистачає тільки, щоб у неї потрапило насіння, і накривають їх ґрунтом. Головне – якнайменше переміщати ґрунт, щоб не виносити на поверхню насіння бур'янів і не стимулювати їх до пророщування.

При використанні цієї технології контроль над бур'янами забезпечується гербіцидами, а також відповідною сівозміною з використанням відповідних агресивних видів покривних культур. Добрива та гербіциди розподіляються по всій площі поля рівномірно. Видимо результати нульової технології, значущі для довкілля, – контроль ерозії, поліпшення якості води, підвищення дренажу ґрунту, поліпшення ґрунтової структури, – набудуть чинності лише після кількох років тривалого безперервного її застосування.

2. Мінімальна обробка ґрунту (Strip-Till) – це система раціонального природокористування, яка передбачає смугове розпушування, тобто розпушується тільки смуга, в яку потім за допомогою машин, оснащених навігаційними приладами та пристроями, що підрулюють, висіваються культурні рослини, а близько двох третин поля залишається необробленим. Як правило, при смуговому розпушуванні обробка ґрунту складається тільки з розпушування восени та посіву навесні у розпушені смуги. Ця технологія поєднує в собі переваги нульової технології та традиційної обробки ґрунту.

Перевагою даної технології в порівнянні з нульовою обробкою є те, що одночасно з розпушуванням ґрунту вносяться добрива на глибину обробітку. Завдяки такій системі застосування добрив, рослини отримують підживлення в період активного росту, саме тоді, коли формується майбутній урожай. При

цьому рослин розвивається потужна коренева система. Особливо актуально використання Strip-Till у посушливі роки – потужне коріння сягає нижніх шарів ґрунту і рослини набувають можливість отримувати вологу з глибших горизонтів, давати хороші врожаї. Смугова технологія зберігає природну родючість, знижує ерозію ґрунту, дозволяє значно економити (витрати на мінеральні добрива знижуються на 20-30% за рахунок точного внесення їх у підкореневу зону, скорочуються трудовитрати на 40-50% та витрати на ПММ на 10-20% за рік, за рахунок зменшення виходів техніки у полі). При смуговому розпушуванні потрібна мінімальна кількість тракторів, знімаються осінні та весняні пікові навантаження, навесні не потрібно передпосівної підготовки ґрунту, можливе одночасне виконання кількох операцій, що знижує ущільнення ґрунту через скорочення проходів техніки в полі. Також технологія Strip-Till дозволяє раніше починати весняну сівбу, ніж при використуванні. За допомогою тракторів із системою навігації GPS, таке точне землеробство може збільшити загальну прибутковість та дозволяє підвищити врожайність порівняно з традиційною технологією обробітку ґрунту на 5-15%.

Система смугової обробки ґрунту пропонує підхід, який покращує стан ґрунту, дає йому можливість відновитися та працювати природним ґрунтовим процесам, збільшити популяції корисних мікробів. Кореневі канали залишаються у колишньому вигляді на 50% площ.

До ризиків, які вплинуть на реалізацію заходу відносяться такі:

1. Несумлінність підрядника – вибрати слід найнадійнішого підрядника, що має позитивну репутацію та позитивні відгуки своїх покупців. Питання придбання, додаткових закупівель, здійснення доставки та подальшого гарантійного та сервісного ремонту обладнання мають бути заздалегідь обговорені керівництвом фірми з підрядником, укладено відповідні договори під взаємну відповідальність.

2. Зростання ціни сировину, матеріали, перевезення – може вплинути збільшення вартості матеріальної бази та зниження ефективності капітальних

вкладень. Для запобігання можливості негативного впливу діяльність підприємства цього ризику необхідно постійно здійснювати пошук потенційних альтернативних постачальників.

3. Непередбачені витрати – цей ризик завжди є актуальним, оскільки в постійно змінюваному ринковому середовищі не завжди виходить передбачати подальший розвиток ситуації.

4. Зростання податків – завжди є можливість виникнення законодавчих змін у сфері оподаткування, які можуть як позитивним, і негативним чином позначитися на результатах діяльності підприємства. Тим паче слід враховувати, що в Україні відбуваються постійні зміни у законодавстві загалом, а особливо активні зміни відбуваються у сфері податкового законодавства.

Такі ризики, як несвоєчасне постачання комплектуючих, несвоєчасна підготовка обладнання та робітників, неплатоспроможність споживачів, труднощі з набором кваліфікованої робочої сили не вимагають будь-яких заходів щодо їх запобігання та ліквідації, оскільки вони не мають значного впливу на діяльність підприємства, внаслідок того, що ймовірність їх виникнення невелика.

При реалізації заходу необхідно постійно проводити оцінку ризиків, визначати ймовірність виникнення нових або посилення впливу ризиків у зв'язку зі зміною політичної та економічної ситуації в регіоні. Далі необхідно перейти безпосередньо до розгляду різноманітних витрат за його реалізації, розрахунку показників, що характеризують його ефективність та аналіз фінансових результатів.

Формування ефективної політики використання активів підприємства, зниження собівартості продукції, підвищення обсягу чистого прибутку, зниження рівня залежності від зобов'язань та загалом підвищення рівня фінансової стійкості ТОВ «АЙСБЕРГ» передбачає:

- впровадження сучасної технології мінімального обробітку ґрунту;
- напрями підвищення структури власного капіталу та

платоспроможності ТОВ «АЙСБЕРГ».

Розглянемо економічне обґрунтування реалізації запропонованого комплексу заходів щодо впровадження сучасної технології мінімального обробітку ґрунту.

Метою капітальних вкладень є придбання обладнання для обробітку ґрунту за новою технологією Strip-Till, яка допоможе підприємству знизити виробничі витрати та збільшити обсяг випуску продукції. Вкладення інвестицій у придбання необхідного обладнання здійснюється одноразовим платежем.

В рамках реалізації запропонованого заходу в 2024 році оброблятиметься за технологією Strip-Till вся площа, призначена для посіву соняшника, а це 1200 га землі. Цей агрегат передбачається купити в серпні 2024 року. Сума капітальних вкладень, необхідних для реалізації заходу щодо впровадження технології мінімального обробітку ґрунту у ТОВ «АЙСБЕРГ», представлена в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Сума капітальних вкладень на перехід ТОВ «АЙСБЕРГ» на технологію мінімального обробітку ґрунту під назвою Strip-Till

Найменування витрат	Загальна сума витрат, тис. грн.
Придбання обладнання	330 000
Доставка та монтаж обладнання	50 000
Всього	380 000

Джерело: розраховано автором

Отже, сумарні вкладення капіталу в реалізацію заходу складуть 380 тис. грн. Фінансування проводитиметься за рахунок власних коштів підприємства. Необхідна сума коштів для здійснення цього заходу буде виділена із нерозподіленого прибутку підприємства.

Виходячи з того, що позиковий капітал залучатиметься не для реалізації проектних заходів, то відсоткову ставку комерційних банків у розрахунок прийнято не буде. Тому для розрахунку ефективності заходу візьмемо лише ставку рефінансування банку України на 2 роки в середньому на рівні 7,2% та надбавку за ризик у сфері виробництва на рівні 3%. У сумі

множник, що дисконтується, складе 10,2%.

Вся сума інвестицій буде розподілена за декількома напрямками:

1. На закупівлю 1 агрегату марки «Орлик 70-12/01». Ціна одного агрегату дорівнює 330 тис. грн. Дане обладнання складається з трьох частин: пристрої з розпушування ґрунту, комплексу з внесення у розпушений ґрунт мінеральних добрив та GPS-навігатора. Термін служби агрегату складає 6 років. Тоді річна норма амортизації по агрегату в сумі дорівнюватиме: $330 / 6 = 55$ тис. грн.

2. На доставку та монтаж обладнання піде 50 тис. грн. На підприємстві ТОВ «АЙСБЕРГ» зараз використовуються для обробки ґрунту 2 дискатори фірми Lemken і 1 фірми Amazon, а також 2 розкидачі для внесення добрив фірми Amazon. У майбутньому передбачається при впровадженні технології Strip-Till 1 дискатор і один розкидач замінити одним агрегатом «Орлик 70-12/01». Загальні витрати на купівлю діючих дискаторів і розкидачів на момент введення даних основних засобів становили 256 тис. грн. Термін служби старих агрегатів також становить 6 років. Тоді річна норма амортизації по застарілому устаткуванню дорівнюватиме: $256 / 6 = 42,6$ тис. грн. Це обладнання використовується з березня 2013 р., тобто 9 років. З впровадженням заходу передбачається, що старе обладнання не продаватиметься, оскільки в наступні роки підприємство планує розширити посівні площі. І це обладнання буде застосовуватися у виробництві тих культур, які неможливо обробити за технологією Strip-Till.

Щоб розрахувати терміни окупності запропонованого заходу, потрібно розрахувати виручку від реалізації продукції з 1200 га. Середня норма врожайності соняшнику для підприємства протягом останніх 3 року дорівнює 33 цн/га, а середня оптова вартість продажу 1 т соняшнику протягом останніх 3 року приблизно дорівнює 23750 грн. З урахуванням того, що при використанні технології мінімального обробітку ґрунту врожайність з 1 га збільшується в середньому на 5%, то відповідно, $33 + (33 * 0,05) = 34,65$ цн/га або 3,465 т/га.

Виторг у перерахунку на різницю врожайності соняшника з 1200 га за технологією Strip-Till збільшиться на 47025 грн ($1200 * (3,465 - 3,3) * 23750 = 47025$ грн). Тоді і валовий прибуток з 1200 га збільшиться на суму зниженої собівартості (13888 грн.) І на суму збільшеної виручки, тобто на 6092 грн. Передбачається, що у нас управлінські, комерційні, інші доходи та витрати залишаться незмінними. Ставка прибуток на продукцію сільськогосподарського виробництва дорівнює 0%. Тобто фінансовий результат буде позитивним та збільшиться на 6092 грн.

Припустимо, що прогнозний 2023 рік матиме аналогічні значення з 2022 роком, оскільки результат від впровадження технології можна буде оцінити у 2024 році, оскільки у 2023 році понесені витрати відображатимуться у незавершеному виробництві. Таким чином, збільшення чистого прибутку буде видно лише у 2024 році, і становитиме на 6092 тис. грн. більше у порівнянні з 2022 роком.

Таким чином, стан фінансової стійкості ТОВ «АЙСБЕРГ» можна буде покращити за допомогою застосування запропонованого впровадження сучасної технології мінімального обробітку ґрунту. Позитивний результат буде досягнутий лише за спільної реалізації кожної пропозиції, а саме зменшення обсягу запасів, зниження обсягів собівартості продажів, впровадження системи бюджетування, а також активне використання досягнень науково-технічного прогресу в галузі економії та комплексного використання матеріально-технічних ресурсів. На основі цього заходу із впровадження технології мінімального обробітку ґрунту Strip-Till у виробництво ТОВ «АЙСБЕРГ» є найоптимальнішим рішенням виявлених проблем. Економічне обґрунтування цього заходу характеризує ефективність його реалізації, оскільки в результаті спостерігається покращення основних економічних показників діяльності підприємства.

Давайте розглянемо далі можливі шляхи підвищення структури власного капіталу та платоспроможності ТОВ "АЙСБЕРГ" як важливого фактора, що впливає на фінансову стійкість підприємства.

3.2. Напрями підвищення структури власного капіталу та платоспроможності ТОВ «АЙСБЕРГ»

У зв'язку з напруженою економічною та міжнародною обстановкою, продовольче забезпечення сьогодні посідає особливе місце у пріоритетах державної політики. У вирішенні проблеми підвищення самозабезпечення населення продовольством основна роль належить регіонам, де велике значення для економіки має ефективна фінансово-господарська діяльність сільськогосподарських товаровиробників. На сьогоднішній день суб'єкти господарювання потребують створення умов, що забезпечують безперервно стабільний процес розширеного відтворення сільськогосподарської продукції. А це потребує наявності відповідних організаційно-економічних механізмів сталого розвитку галузі в регіоні [36].

До основних функцій економічного механізму конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства відносять: створення сприятливих економічних умов; підвищення ефективності виробничої діяльності; забезпечення конкурентоспроможності виробленої продукції; підвищення зацікавленості працівників та колективів у високих економічних показниках діяльності підприємства; забезпечення якісного перетворення матеріально-технічної бази.

Необхідність удосконалення економічного механізму господарювання у регіоні визначається як об'єктивними факторами, пов'язаними зі складністю сільськогосподарського виробництва, так і відсутністю пріоритетних напрямів удосконалення о економічного механізму конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства. До пріоритетного переліку напрямків, за якими має підвищуватися ефективність відносин у сфері регіонального аграрного виробництва, входить: удосконалення державного регулювання, розвиток інформаційних систем у галузі, впровадження інноваційних методів управління та технологій виробництва, підвищення соціальної привабливості галузі. Реалізація цих

напрямів має відбуватися за допомогою вдосконалення, існуючих елементів економічного механізму конкурентоспроможності аграрного виробництва, а також запровадження перспективних складових, що не вистачають, здатних підвищити рівень розвитку галузі [2].

Проведення стратегічного аналізу діяльності підприємства з урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх факторів дозволяє прогнозувати майбутнє становище, створювати повноцінні алгоритми антикризового управління. Аналіз внутрішнього середовища спрямований на вивчення потенціалу підприємства, визначення його можливостей, виявлення прихованих резервів, порівняння позиції підприємства з конкурентами.

Основну частину прибутку підприємство отримує від реалізації продукції та послуг. Прибуток від реалізації продукції залежить від таких факторів: обсягу реалізації продукції, її структури, собівартості та рівня середніх цін реалізації. Обсяг реалізації продукції може позитивно або негативно впливати на величину прибутку.

Збільшення обсягу реалізації рентабельної продукції призводить до пропорційного зростання прибутку. Якщо продукція не є рентабельною і обсяг її реалізації зростає, сума прибутку від реалізації рентабельної продукції зменшиться.

Собівартість продукції і прибуток обернено пропорційні: зменшення собівартості призводить до відповідного збільшення суми прибутку, і навпаки. Зміни рівня середніх реалізаційних цін і рівня прибутку прямо пропорційні: якщо підвищується рівень цін, то зростає рівень прибутку і навпаки.

Використовуючи прийом елімінування, визначимо вплив кожного фактора на прибуток від реалізації продукції на основі даних досліджуваного підприємства (табл. 3.2). Елімінувати означає усунути, вилучити вплив усіх чинників крім одного на величину результативного показника.

Таблиця 3.2

**Вихідні дані для факторного аналізу прибутку підприємства ТОВ
«АЙСБЕРГ»**

Показники	Роки				Відн.відхилення (+,-)	
	2020		2022		Пшениця	Насіння соняшника
	Пшениця	Насіння соняшника	Пшениця	Насіння соняшника		
Кількість реалізованої продукції, ц	20366	3929	4312	3221	-160,54	-708
Середня ціна реалізації 1 ц, тис.грн.	0,5	0,9	0,6	0,8	0,1	-0,1
Виручка від реалізації без ПДВ, тис.грн.	10546,8	3514,2	2705,9	2716,4	-7840,9	-797,8
Собівартість 1 ц тис.грн.	0,4	0,7	0,7	0,6	0,3	-0,1
Собівартість продукції тис.грн.	7641,1	2725,0	3130,6	1868,4	-4510,5	-856,6
Валовий прибуток (збиток), тис.грн.	2905,7	789,2	-424,7	848	-3330,4	58,8

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

1. Розрахунок загальної зміни валового прибутку (ΔP) за формулою 3.1 [24]:

$$\Delta P = P_{\text{зв. року}} - P_{\text{б. року}} \quad (3.1)$$

де ΔP – зміна прибутку від реалізації продукції за аналізований період;

$P_{\text{зв. року}}$ – прибуток звітного року;

$P_{\text{б. року}}$ – прибуток базисного року;

$\Delta P = -424,7 - 2905,7 = -3330,4$ тис. грн. (пшениця);

$\Delta P = 848 - 789,2 = 58,8$ тис. грн. (насіння соняшнику).

Валовий прибуток по підприємству має як негативну, так і позитивну тенденцію. Особливо ця негативна тенденція проявляється щодо прибутку від реалізації пшениці, причиною цього стало зменшення реалізованої

продукції на 16054 ц та збільшення собівартості 1 ц пшениці на 0,3 тис.грн., таким чином собівартість була більшою за середню ціну реалізації.

2. Вплив на прибуток відпускних цін на реалізовану продукцію (Δ) [24]:

$$\Delta = q_1 - q_2 \quad (3.2)$$

де q_1 – реалізація у звітному році в цінах звітного року;

q_2 – реалізація у звітному році в цінах минулого року;

$\Delta = 0,6 \cdot 4312 - 0,5 \cdot 4312 = 431,2$ тис. грн. (пшениця);

$\Delta = 0,8 \cdot 3221 - 0,9 \cdot 3221 = -322,1$ тис. грн. (насіння соняшнику).

Отже, із зростанням середніх цін на пшеницю на 17% отримано прибутку більше на 431,2 тис. грн., тоді як за зменшення середніх цін на насіння соняшнику на 11,1% підприємство отримало збиток у розмірі 322,1 тис. грн. Очевидна велика різниця в зростанні прибутку від реалізації пшениці порівняно з насінням соняшнику пояснюється зниженням середньої ціни реалізації за 1 ц продукції. Вплив на прибуток змін в обсязі реалізованої продукції (Δ) розрахуємо за формулою 3.3 [24]:

$$\Delta = \text{ВП} \times (k_1 - 1) \quad (3.3)$$

де ВП – валовий прибуток;

k_1 – коефіцієнт зростання обсягу реалізації продукції у відпускних цінах, визначається за формулою 3.4 [24]:

$$k_1 = N_{1,0} / N_0 \quad (3.4)$$

$N_{1,0}$ – реалізація у звітному році в цінах минулого року;

N_0 – реалізація у минулому році в цінах минулого року.

Визначимо вплив цього фактора:

$k_1 = 0,5 \cdot 4312 / 0,5 \cdot 20366 = 0,21$ (пшениця);

$k_1 = 0,9 \cdot 3221 / 0,9 \cdot 3929 = 0,82$ (насіння соняшнику);

$\Delta = 2905,7 \cdot (0,21 - 1) = -2295,5$ тис. грн. (пшениця);

$\Delta = 789,2 \cdot (0,82 - 1) = -142$ тис. грн. (насіння соняшнику).

На підприємстві зміна обсягу реалізації пшениці мала негативне значення на 16054 ц відповідно, що призвело до зниження валового прибутку

на 2295,5 тис. грн., а щодо насіння соняшнику, то зменшення обсягу реалізованої продукції також призвело до зменшення валового прибутку на 142 тис. грн. Отже, валовий прибуток зменшився на 2437,5 тис. грн.

Вплив на прибуток змін у структурі реалізованої продукції (Δ) визначимо за формулою 3.5 [24]:

$$\Delta = p_{1,2} - \text{ВП} \times k_1 \quad (3.5)$$

де p_1 – прибуток, одержаний від фактично реалізованої продукції у звітному році у цінах і за собівартістю минулого року;

p_2 – прибуток, одержаний у минулому році, у цінах і за собівартістю минулого року.

$$\Delta P_3 = 431,2 - 2905,7 \times 0,21 = -179 \text{ тис. грн. (пшениця);}$$

$$\Delta P_3 = 644,2 - 789,2 \times 0,82 = -2,9 \text{ тис. грн. (насіння соняшнику).}$$

На підприємстві відбулося загальне зменшення валового прибутку за рахунок цього фактора на 181,9 тис. грн.

Вплив на прибуток собівартості продукції (Δ) визначимо за формулою 3.6 [24]:

$$\Delta = S_{1,0} - S_1 \quad (3.6)$$

де S_1 – фактична собівартість реалізованої продукції;

$S_{1,0}$ – фактична собівартість реалізованої продукції за звітний рік у цінах і тарифах минулого року.

$$\Delta = (0,4 \times 4312) - 3130,6 = -1405,8 \text{ тис. грн. (пшениця);}$$

$$\Delta = (0,7 \times 3221) - 1868,4 = 386,3 \text{ тис. грн. (насіння соняшнику).}$$

Отже, як свідчать розрахунки, такий фактор, як собівартість продукції, на виробництво пшениці мав негативний вплив на валовий прибуток. Собівартість на пшеницю збільшилася на 75 %, що призвело до зменшення прибутку на 1405,8 тис. грн., а на насіння соняшнику вона зменшилася на 14%, що призвело до збільшення валового прибутку на 386,3 тис. грн.

Узагальнимо в табл. 3.3 вплив факторів на прибуток.

Отже, виходячи з даних табл/ 3.3, можна зробити наступний висновок. Загальна сума валового прибутку від реалізації продукції зменшилась на

718,2 тис. грн. На зменшення валового прибутку більшою мірою вплинуло зменшення обсягу продажів. Це зменшило прибуток на 2437,5 тис. грн. Другим за значимістю фактором, який позитивно впливає на прибуток, є підвищення ціни реалізації пшениці. На підприємстві вплив цього фактору призвів до збільшення прибутку на 109,1 тис. грн. Значний вплив на валовий прибуток мав такий фактор, як зниження собівартості продукції. На підприємстві вплив даного фактору призвів до збільшення прибутку на 1792,1 тис. грн.

Таблиця 3.3

Результати фікторного аналізу прибутку ТОВ «АЙСБЕРГ»

Фактори, що впливають на прибуток	Зміна прибутку, тис. грн	
	Пшениця	Насіння соняшнику
Відпускні ціни	431,2	-322,1
Обсяг реалізації продукції	-2295,5	-142
Структура продукції	-179	-2,9
Собівартість продукції	1405,8	386,3
Всього	-637,5	-80,7

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр.

Таким чином, за результатами факторного аналізу можна оцінити кількість прибутку. Сума прибутку від основної діяльності вважається високою, якщо її збільшення зумовлене збільшенням обсягу реалізації продукції та зниженням собівартості продукції. Низька сума заробітку характеризується збільшенням обсягу реалізації за рахунок підвищення цін на продукцію без збільшення фізичного обсягу реалізації та зниження собівартості на гривню продукції.

Отже, проведений аналіз дозволив запропонувати збільшення прибутку ТОВ «АЙСБЕРГ» та підвищення його конкурентоспроможності за рахунок:

- збільшення обсягів виробництва та реалізації товарів;
- здійснення заходів щодо підвищення продуктивності праці своїх працівників;
- зниження собівартості продукції;
- проведення кваліфікованої цінової політики;

- грамотне встановлення договірних відносин з постачальниками, посередниками, покупцями;
- виробляти на підприємстві тільки те, що обов'язково буде куплено, тому необхідно групувати його продукцію за рентабельністю і робити акцент на продукції з високою рентабельністю.

Підвищити рентабельність підприємства, на нашу думку, можна також шляхом впровадження моделі, яка б складалася з таких елементів: планування, якість продукції (товарів, робіт, послуг), резерви зростання, ділова репутація.

Постійний пошук невикористаних можливостей збільшення прибутку, що забезпечуватиме його зростання; ділова репутація. Вчасний розрахунок з постачальниками, якість та швидкість наданих товарів і послуг, прийнятна ціна – основні її показники [12].

Впровадження зазначених заходів дозволить реалізувати виявлені резерви та покращить загальну якість функціонування підприємства.

Одним із основних завдань підприємства є максимізація рівня рентабельності власного капіталу при заданому фінансовому ризику. Фінансовий ризик – це ризик недостатнього доходу для здійснення необхідних платежів (наприклад, відсотків за кредитами, деяких податків, сплачених за рахунок чистого прибутку).

З позицій фінансового управління на величину чистого прибутку здійснюють вплив наступні два фактори:

- раціональність використання фінансових ресурсів, що є у розпорядженні підприємства;
- структура джерел коштів.

Перший фактор знаходить відображення у структурі активів підприємства (основних та оборотних коштах), в ефективності їх використання. Другий фактор відображається в структурі капіталу, тобто в співвідношенні власних і позикових коштів. Категорією, що відображає вплив даного фактора на величину чистого прибутку, є фінансовий леверидж

(важіль).

Розрахунок ефекту фінансового левериджу за реальними даними фінансової звітності ТОВ «АЙСБЕРГ» 2022 року:

$$\text{ЕФЛ} = (1-0,18) \times (-0,11-0,11) \times 2207/13607 = -0,029.$$

При цьому коефіцієнт валової рентабельності активів розраховуємо як відношення прибутку від звичайної діяльності до оподаткування до вартості активів підприємства на кінець року. У такому разі будуть враховані всі результати діяльності підприємства, як доходи, так і витрати.

Отже, ефект фінансового левериджу є негативним, рівень його достатньо низький за умов господарювання 2022 року. Для оптимізації структури капіталу в ТОВ «АЙСБЕРГ» за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності необхідно провести її розрахунок за різних рівнів фінансового левериджу, результати якого представлені в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Оптимізація структури капіталу по критерію максимізації рівня фінансової рентабельності ТОВ «АЙСБЕРГ»

Показники	2020	2021	2022	2022/2020 (+,-)	Прогноз на 2027 рік
Сума власного капіталу, тис.грн.	14542	17755	13607	-935	15988,2
Сума позикового капіталу, тис.грн.	1393	1479	2207	814	1655,25
Загальна сума капіталу, тис.грн.	15935	19234	15814	-121	17643,45
Ставка відсотка за кредит, %	16	18	11	-4,0	10
Сума валового прибутку (збитку) без відсотків за кредит, тис.грн.	5623	-1539	955	-4668	7543
Сума сплачених відсотків за кредит, тис.грн.	222,88	266,22	242,77	19,89	165,52
Сума валового прибутку (збитку) з відсотків за кредит, тис.грн.	5400,12	-1805,22	712,23	-4687,89	7377,48
Ставка податку на прибуток, %	18	18	18	0	18
Сума податку на прибуток, тис.грн.	972,02	324,94	128,22	-843,8	1357,74
Сума чистого прибутку (збитку), який залишився в розпорядженні підприємства, тис.грн.	4428,1	-2130,16	584,01	380,09	6019,74
Коефіцієнт рентабельності (+), збитковості (-) власного капіталу, %	0,2	-0,26	-0,11	-0,31	0,37

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр

В нашому випадку в ТОВ «АЙСБЕРГ» власний капітал має тенденцію до зменшення. За 2020-2022 рр. його сума зменшилася на 935 тис.грн. Оскільки темпи приросту власного капіталу нище темпів приросту позикового капіталу, плече фінансового важеля збільшилося на 0,066.

Відповідно табл. 3.7 видно, що на підприємстві зменшення коефіцієнта фінансового левериджу, тобто суми і частки позикового капіталу, призводить до зменшення фінансової рентабельності (рентабельності власного капіталу). Питома вага позикового капіталу в загальній структурі капіталу підприємства збільшується у 2022 році в порівнянні з 2020 роком, це може призвести до високого ступеня залежності підприємства від кредиторів та ризику неплатоспроможності.

Розглянемо загальний обсяг прибутку у власному капіталі. До складу власного капіталу входить накопичений нерозподілений прибуток, основне його призначення – фінансування розширеного відтворення (рис. 3.1.).

Виходячи з аналізу рис. 3.1 можна зробити висновок, що нерозподілений прибуток зменшився на 935 тис. грн., а отже, зменшилася його частина у капіталі. Чим вище нерозподілений прибуток, тим більш ризиковані операції або проекти (з точки зору суми потенційних збитків) може дозволити собі підприємство, не зазнаючи можливого банкрутства. Водночас за величиною нерозподіленого прибутку можна оцінити, скільки підприємство може існувати за несприятливих зовнішніх умов без загрози банкрутства. Обидва аспекти показують роль нерозподіленого прибутку в оцінці фінансової стійкості підприємства.

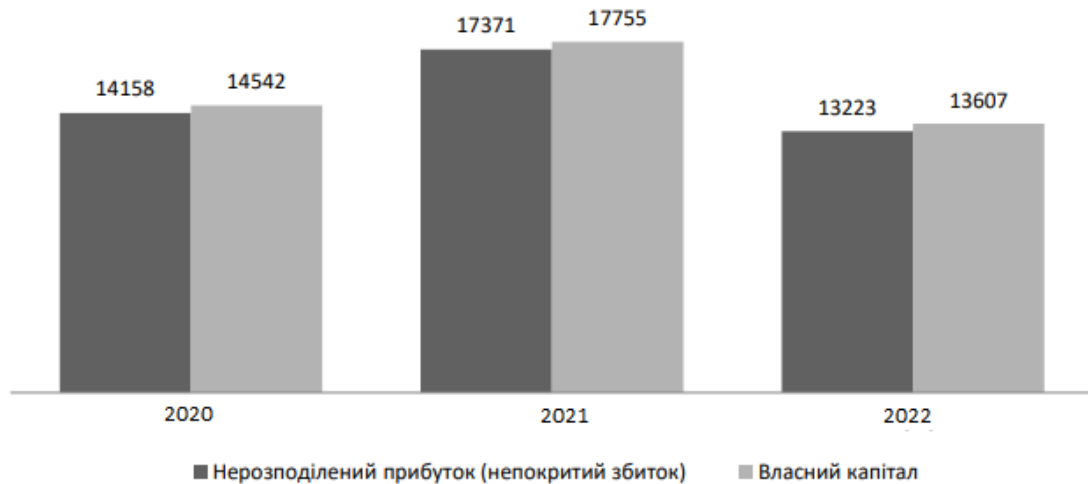

Рис. 3.1 Обсяг прибутку у власному капіталі ТОВ «АЙСБЕРГ»

Джерело: розраховано автором за даними річних фінансових звітів ТОВ «АЙСБЕРГ» за 2020-2022 рр

Незважаючи на те, що цей елемент має всі недоліки, характерні для показників прибутку, нерозподілений прибуток все ж відіграє важливу роль у структурі власного капіталу. Це оцінка фінансового потенціалу підприємства, яку дуже легко пояснити: чим вища її вартість, тим більше коштів (отриманих під час інкасації виручки) підприємство змогло інвестувати у власний розвиток за час свого існування.

Збільшення власного капіталу може відбуватися за рахунок накопичення або збереження нерозподіленого прибутку для цілей основної діяльності із суттєвим обмеженням їх використання на невиробничі цілі, а також за рахунок розподілу чистого прибутку в резерви, що утворюються відповідно до установчих документів.

Структура капіталу вважається ефективною, якщо при збереженні мінімального нормативу середньозваженої вартості капіталу спостерігається зростання прибутку, достатнього для досягнення рентабельності підприємства, що перевищує ставку вартості залучених ресурсів, забезпечуючи при цьому високий рівень фінансової стійкості та мінімізацію ризиків діяльності.

Виділимо основні стратегії досягнення ефективної структури капіталу підприємства:

- забезпечення балансу між обсягами залучених ресурсів та обсягами прибутків.
- підвищення ефективності управління формуванням капіталу для збільшення його капіталізації.
- перевага внутрішнім джерелам фінансування.
- ретельна оцінка ризиків при використанні зовнішніх джерел фінансування.
- систематична діагностика джерел фінансування та пошук нових можливостей на вигідних умовах.
- раціональне скорочення нерентабельних виробничих потужностей.
- впровадження ефективної системи оцінки продуктивності управління капіталом.

Враховуючи, що підприємство ТОВ «АЙСБЕРГ» знаходиться в стадії розвитку діяльності і повинно будувати стратегію зростання, необхідно розробити заходи щодо поліпшення структури капіталу.

3.3. Оцінка та напрями підвищення платоспроможності ТОВ «АЙСБЕРГ»

Виходячи з усього вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що аналізованому підприємству ТОВ «АЙСБЕРГ» для поліпшення структури капіталу необхідно підвищити частку власного капіталу та зменшити частку залученого в загальній структурі капіталу підприємства. В результаті, підвищиться рівень рентабельності власного капіталу на 0,48%, плече фінансового важеля зменшиться на 0,062, диференціал фінансового важеля збільшиться на 0,41. Таким чином, ефект фінансового важеля зросте на 0,49.

Зміни в структурі капіталу ТОВ "АЙСБЕРГ" можуть бути оцінені різними сторонами, такими як інвестори та саме підприємство, і вони можуть розглядатися по-різному. З точки зору банків та інших кредиторів більш висока частка власного капіталу у клієнтів вважається більш вигідною ситуацією. Саме підприємство, зазвичай, має інтерес до залучення позикових

коштів з двох причин:

- витрати на обслуговування позикового капіталу розглядаються як витрати, які не включаються до оподаткованого прибутку.
- витрати на виплату відсотків зазвичай нижчі, ніж прибуток, отриманий від використання позикових коштів у сфері обігу підприємства, що призводить до підвищення рентабельності власного капіталу.

Щоб діяльність ТОВ «АЙСБЕРГ» володіло високим ступенем результативності, йому слід дотримуватися стратегії, спрямованої на підвищення його фінансової стійкості і платоспроможності. Для підвищення ефективності управління фінансової стійкості ТОВ «АЙСБЕРГ» можна запропонувати наступні заходи спрямовані на прискорення обороту капіталу, поліпшення використання прибутку та вдосконалення політики цін.

Виходячи з викладеного, пропонуємо наступні заходи щодо підвищення ефективності використання власного капіталу та підвищення конкурентоспроможності ТОВ «АЙСБЕРГ»:

1. Для покращення використання оборотних коштів:

- вивчення платоспроможного попиту на продукцію, ринків її збуту, обґрунтування плану виробництва та реалізації продукції відповідного обсягу та асортименту;
- аналіз факторів, що формують еластичність попиту на продукцію, оцінка ступеня ризику незатребуваної продукції;
- оцінка конкурентоспроможності продукції та пошук резервів підвищення її рівня;
- розробка стратегії, тактики, методів та засобів формування попиту та стимулювання збуту продукції;
- вести постійний пошук нових ринків, нових споживачів, нових видів продукції, нових сфер застосування традиційної продукції, здатних забезпечити підприємству найбільший рівень прибутку;
- стежити за співвідношенням кредиторської та дебіторської заборгованості;

- розширити систему авансових платежів. В умовах інфляції будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство реально отримує лише частину вартості виконаних робіт;

- посилити контроль та своєчасно виявляти неприпустимі види дебіторської та кредиторської заборгованості, до яких належать: прострочена заборгованість постачальникам, до бюджету; заборгованість за розрахунками відшкодування матеріальних збитків;

- розширити коло споживачів продукції з метою зменшення ризику несплати одним чи кількома великими покупцями.

При цьому необхідно: встановити забезпеченість підприємства нормальними перехідними запасами сировини, матеріалів, готової продукції; виявити надлишки запасів сировини, матеріалів, готової продукції; з'ясувати, чи немає у складі запасів неходових, застарілих, непотрібних матеріальних цінностей.

2. Для покращення використання прибутку:

- розширювати своє виробництво;
- оновлювати основні фонди, купувати нові технології, інвестувати у доходні проекти інших суб'єктів господарювання з метою отримання вигідних відсотків;

- погасити кредити банків та інші зобов'язання з метою зменшення витрат на обслуговування боргу;

- комп'ютеризація – для отримання максимальної користі від комп'ютеризації потрібно повністю проаналізувати, задокументувати і потім реорганізувати фінансові функції, щоб забезпечити ефективну роботу системи в існуючому звітному середовищі;

- навчання – впровадження програм навчання та підвищення кваліфікації співробітників. Навчання дає співробітникам почуття спільності цілей та доказ того, що підприємство їх цінує. Потрібно пам'ятати, що кваліфікаційна праця завжди високо цінується.

ВИСНОВКИ

Фінансова стійкість підприємства виступає одним із основних показників, що використовується для характеристики діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта. Аналіз фінансової стійкості дозволяє оцінити стан фінансових ресурсів підприємства, їхню динаміку, а також ефективність їх використання. Зміст фінансової стійкості включає наявність різноманітних факторів, здатних надавати як позитивний вплив на фінансову стійкість, так і негативний. Серед основного класифікатора чинників, які впливають на фінансову стійкість підприємства, є ознака за місцем виникнення. Ця ознака містить внутрішні та зовнішні фактори фінансової стійкості. При аналізі фінансової стійкості підприємства необхідно враховувати дані чинники, оскільки функціонуючі підприємства постійно піддається впливу як зовнішніх, і внутрішніх чинників.

Необхідно наголосити, що теоретичний та методичний зміст питання аналізу, що стосуються функціонування вітчизняних підприємств у сучасних умовах, досить глибоко опрацьовано авторами, і водночас у сучасних умовах зростає актуальність питань, пов'язаних з вибором та уніфікацією системи фінансових показників оцінки фінансового стану підприємства, оскільки саме правильний їх вибір, враховуючи поставлену мету, надасть змогу всебічно та якісно оцінити діяльність підприємства. Критична оцінка фінансових показників, представлених у наукових працях, свідчить, що різні автори для аналізу фінансового стану підприємства використовують подібні групи, хоча ці групи можуть включати абсолютно різні коефіцієнти, і навпаки – аналогічні фінансові коефіцієнти згруповані у різні групи.

Здатність підприємства вчасно здійснювати платежі та фінансувати свою діяльність свідчить про його належний фінансовий стан. Фінансовий стан підприємства обумовлюється результатами його виробничої, комерційної та фінансової діяльності. У випадку успішного виконання виробничих та фінансових планів відбувається позитивний вплив на

фінансове положення підприємства. Навпаки, невиконання плану щодо виробництва та реалізації продукції призводить до зростання її собівартості, зменшення виручки та прибутку, що відбувається через погіршення фінансового стану та платоспроможності підприємства. Стабільний фінансовий стан, в свою чергу, позитивно впливає на виконання виробничих планів і забезпечення виробництва необхідними ресурсами. Таким чином, фінансова діяльність, яка є складовою частиною господарської діяльності, націлена на забезпечення систематичного надходження та розумного використання грошових ресурсів, виконання розрахункової дисципліни та досягнення оптимальних пропорцій між власним та позиковим капіталом для максимально ефективного використання останнього.

На основі фінансового обліку, представленого у балансі та звіті про фінансові результати, я провів аналіз діяльності ТОВ «АЙСБЕРГ» за період з 2020 по 2022 рік.

Загальний розмір власного капіталу сягнув найвищого значення 1 січня 2021 року і склав 17,755 тис. грн., що на 23,4% більше порівняно зі значенням на 1 січня 2022 року, коли він, до речі, був найменшим (13,607 тис. грн.). Це зменшення в основному пов'язане зі зменшенням коштів та їх еквівалентів на 99,2% та зменшенням дебіторської заборгованості на балансі підприємства на 109 тис. грн., збільшенням поточних зобов'язань на 1 402 тис. грн. та зменшення нерозподіленого прибутку на 935 тис. грн. в пасиві балансу. Таким чином, не можна говорити про збільшення потенційного капіталу підприємства протягом періоду цього звіту. Структура активу балансу дещо змінилася з 2020 по 2022 рік і в середньому необоротні активи становили 38,1% активів підприємства.

Аналіз структури пасивів за цей період показав, що основним джерелом ресурсів підприємства є нерозподілений прибуток (непокритий збиток). У середньому питома вага нерозподіленого прибутку в структурі капіталу підприємства становила 83,6%. Власний капітал за досліджуваний

період зменшився. Така структура пасиву пояснюється деталями діяльності підприємства, основою якої є рослинництво.

Аналіз діяльності підприємства за показниками рентабельності показав, що 2020 рік став найуспішнішим у цьому плані. Рентабельність капіталу підприємства склала 20%. Подальша динаміка цього показника була негативною: у 2021 році мінус 26%, у 2022 році мінус 11%. Отже, ефективність управління щорічно знижувалася, що саме по собі повинно насторожити керівництво та власників підприємства. Здебільшого ефективність господарювання знижують такі чинники: сильна конкуренція на ринку, поганий урожай, нестабільна ситуація в країні через карантин, воєнний стан та кризу дефолтів.

Для усунення виявлених проблем або мінімізації їх негативного впливу на функціонування ТОВ «АЙСБЕРГ» розроблений комплекс заходів, спрямованих на підвищення фінансової стійкості. Цей комплекс включає в себе введення системи бюджетування, здачу в оренду надлишкових виробничих та адміністративних площ, зменшення загальних витрат для зниження собівартості та впровадження ресурсозберігаючих технологій. Для успішної реалізації цих заходів та максимального підвищення фінансової стійкості рекомендується впровадження на підприємстві нової технології мінімального обробітку ґрунту (Strip-Till).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк, В.П. Інноваційна діяльність підприємств України в умовах євроінтеграції. Київ: Наукова думка, 2022. С. 45-62.
2. Балабанова Л.В. Стратегічний менеджмент: сучасні підходи та тенденції. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. С. 112-127.
3. Верба В.А., Дем'яненко М.Я. Управління фінансовою стійкістю підприємств аграрного сектора. Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2020. С. 28-43.
4. Гайдай Ю.М. Сучасні методи оцінки ймовірності банкрутства підприємств. Економіка та держава. 2023. №10. С. 9-15.
5. Гринь І.А. Фінансова стійкість аграрних підприємств: теорія і практика. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2022. С. 19-37.
6. Данилишин Б.М. Економічна стійкість підприємств в умовах кризових ситуацій. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2021. С. 61-78.
7. Діденко В.В. Стратегічний фінансовий контролінг як інструмент запобігання банкрутству підприємства. Дніпро: ДНУ, 2022. С. 90-105.
8. Єфіменко В.І. Фінансова діагностика банкрутства в аграрному секторі. Бізнес Інформ. 2023. №11. С. 24-29. URL: https://www.business-inform.net/article/economy/finance/2023_11_05. (Дата звернення: 15.10.2023).
9. Захарченко Л.М. Аналіз структури капіталу аграрних підприємств в Україні. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. С. 101-115.
10. Коваль П.В. Оцінка фінансового стану підприємств: методичні підходи. Чернівці: ЧНУ, 2021. С. 132-149.
11. Василенко В.О. Основи стратегії фінансового менеджменту. Київ: Центр навчальної літератури, 2021. С. 63-80.
12. Вишневський В.П. Аналіз фінансової стійкості аграрних підприємств. Економіка АПК. 2023. №12. С. 7-14. URL: https://www.agro-economy.net/articles/2023_12_03. (Дата звернення: 20.10.2023).

13. Гаврилюк О.М. Фінансова стійкість підприємств: теорія та практика. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. С. 91-109.
14. Гайдай О.С. Проблеми та перспективи забезпечення фінансової стабільності аграрних підприємств. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2022. С. 45-61.
15. Даниленко О.В. Фінансовий аналіз та оцінка ризиків банкрутства. Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2021. С. 77-94.
16. Дубровіна Л.В. Методика оцінки ймовірності банкрутства підприємств в Україні. Вісник економіки. 2023. №10. С. 19-25. URL: https://www.economic-bulletin.net/articles/2023_10_05. (Дата звернення: 12.11.2023).
17. Єременко С.П. Економічна стійкість підприємств в умовах кризи. – Київ: Академперіодика, 2021. С. 102-119.
18. Захарченко О.П. Фінансовий стан та його діагностика. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. С. 29-47.
19. Коваль М.С. Сучасні підходи до оцінки банкрутства підприємств. – Чернівці: ЧНУ, 2021. С. 115-132.
20. Ковтун І.А. Ризики фінансової стійкості підприємств аграрного сектору. Бізнес Інформ. 2023. №11. С. 30-36. URL: https://www.business-inform.net/articles/finance/2023_11_07. (Дата звернення: 18.11.2023).
21. Крамаренко Г.О. Стратегії подолання фінансової кризи на підприємствах. Вінниця: ВНТУ, 2022. С. 39-58.
22. Лисенко В.М. Сучасні методи оцінки фінансової стійкості підприємств. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2023. С. 64-81.
23. Марченко І.В. Фінансовий аналіз та управління ризиками. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2021. С. 54-70.
24. Мельник О.А. Аналіз ймовірності банкрутства підприємств аграрного сектора. Фінанси України. 2023. №10. С. 15-21. URL: https://www.financial-journal.net/articles/2023_10_12. (Дата звернення: 15.11.2023).

25. Назаренко Т.В. Фінансова стійкість підприємств в умовах воєнного стану. Економіка і держава. 2023. №11. С. 33-40. URL: https://www.economy-and-state.net/articles/2023_11_05. (Дата звернення: 20.11.2023).
26. Орленко С.Г. Фінансова стратегія підприємств: концептуальні основи. Київ: Наукова думка, 2022. С. 88-104.
27. Петренко О.І. Методи оцінки фінансової стійкості аграрних підприємств. Харків: ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 2021. С. 92-110.
28. Романенко Ю.С. Фінансові ризики та запобігання банкрутству. Дніпро: ДНУ, 2022. С. 47-64.
29. Руденк М.В. Методологічні аспекти фінансової стійкості підприємств. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. С. 100-116.
30. Савченко П.А. Фінансовий менеджмент в аграрному секторі: теорія та практика. Київ: Агроосвіта, 2021. С. 78-95.
31. Сидоренко В.О. Сучасні методи аналізу фінансової стійкості підприємств. Економіка розвитку. 2023. №12. С. 26-33. URL: https://www.economy-development.net/articles/2023_12_08. (Дата звернення: 25.11.2023).
32. Тимченко К.М. Фінансові стратегії підприємств в умовах кризових явищ. Київ: Центр навчальної літератури, 2023. С. 55-72.
33. Устименко А.В. Аналіз ризиків та фінансової стійкості аграрних підприємств. Київ: Аграрна наука, 2021. С. 112-130.
34. Федоренко І.Г. Оцінка ймовірності банкрутства підприємств в умовах воєнного стану. Економічний часопис. 2023. №10. С. 20-26. URL: https://www.economic-journal.net/articles/2023_10_10. (Дата звернення: 18.11.2023).
35. Хоменко С.П. Управління фінансовою стійкістю підприємств: нові підходи. Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2022. С. 59-76.
36. Черненко Л.В. Фінансовий стан підприємств: методологічні підходи та оцінка. Київ: Видавництво КНЕУ, 2021. С. 94-112.

37. Шевченко В.А. Сучасні концепції фінансового менеджменту. Київ: Академперіодика, 2023. С. 88-105.
38. Яковенко О.М. Фінансова стійкість підприємств аграрного сектору. Полтава: ПНТУ ім. Ю. Кондратюка, 2021. С. 101-118.
39. Яковлєв В.В. Фінансовий контроль у забезпеченні фінансової стійкості підприємств. Бізнес Інформ. 2023. №11. С. 22-29. URL: https://www.business-inform.net/articles/finance/2023_11_05. (Дата звернення: 29.11.2023).
40. Ярмоленко І.В. Фінансова стабільність підприємств: підходи до оцінки. Київ: Видавництво Либідь, 2022. С. 77-93.
41. Борисенко Ю.В. Інноваційні підходи до фінансової стабільності підприємств. Київ: КНЕУ, 2023. С. 115-132.
42. Калиниченко В.П. Управління ризиками в аграрному секторі. Харків: ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 2022. С. 58-75.
43. Кучеренко Н.М. Фінансові інструменти в умовах війни: перспективи та загрози. Фінанси України. 2023. №11. С. 12-19. URL: https://www.financial-journal.net/articles/2023_11_07. (Дата звернення: 10.11.2023).
44. Лазаренко І.О. Оцінка та аналіз фінансової стійкості підприємств в Україні. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2023. С. 91-109.
45. Литвин О.В. Стратегії фінансової стабільності підприємств в умовах кризи. Київ: Академперіодика, 2023. С. 75-92.
46. Мазур П.В. Управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств. Аграрна наука. 2023. №9. С. 22-30. URL: https://www.agrosci.net/articles/2023_09_03. (Дата звернення: 12.11.2023).
47. Нікітченко Л.С. Аналіз ризиків банкрутства в аграрному секторі. Київ: Видавництво НаУКМА, 2023. С. 88-105.
48. Рудич С.М. Фінансова діагностика та прогнозування в аграрних підприємствах. Фінанси України. 2023. №12. С. 17-25. URL:

https://www.financial-journal.net/articles/2023_12_10. (Дата звернення: 01.12.2023).

49. Терещенко С.П. Методика фінансового аналізу аграрних підприємств. Київ: Видавництво КНЕУ, 2021. С. 53-71.

50. Усенко І.В. Фінансовий аналіз підприємств: сучасні підходи та методи. Київ: Центр навчальної літератури, 2021. С. 84-99.

51. Федоров М.Г. Фінансовий менеджмент в умовах кризи. Дніпро: ДНУ, 2022. С. 44-60.

52. Хмельницька О.С. Фінансова стійкість підприємств в умовах воєнного стану. Бізнес Інформ. 2023. №12. С. 18-26. URL: https://www.business-inform.net/articles/finance/2023_12_03. (Дата звернення: 25.11.2023).

53. Шпак В.В. Управління фінансовими ризиками підприємств аграрного сектора. Вінниця: ВНТУ, 2023. С. 67-84.